

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2008: 68
ISSN 1654-0247

Jack och Allt

En idéanalytisk studie av litteraturkritik

Ida Holmbom

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Ida Holmbom

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Jack och Allt: En idéanalytisk studie av litteraturkritik

Engelsk titel: Jack and Allt: An idea analytic study of literary criticism

Författare: Ida Holmbom

Kollegium: Kollegium 1

Färdigställt: 2008

Handledare: Christian Swalander

Abstract: The aim of this Master's thesis is to study how generational identities are conveyed in the reception of two debut novels, *Jack* by Ulf Lundell and *Allt* by Martina Lowden. Both novels have been considered literary and social expressions of their generations. The empirical material consists of 14 reviews in Swedish daily press from the time of publication of *Jack* and *Allt*, respectively. The thesis revolves around the following questions: *How is the generational identity defined in terms of lifestyle practices, milieus and other social circumstances? To what extent are structured factors such as gender and class considered? How are the critics considering the reflexive project of the self?*

I base the theoretical framework on Anthony Giddens' theories about identity creation in the late modern society. Idea analysis is used in the classification and analysis of the textual material. The model of analysis is based on factors that by Giddens are considered to affect the identity process.

The result of the analysis shows that the generational identities expressed in the two novels appear very different. In the reviews discussing *Jack*, the identity is based on destructive lifestyle practices and is closely related to the political environment. In the reviews of *Allt* the identity is connected to a literary main theme that is constructed in relation to mediated influences. The conclusion suggests an increased understanding of the individual identity as a result of a reflexive process.

Nyckelord: Litteraturkritik, identitet, idéanalys, Anthony Giddens, Ulf Lundell, Martina Lowden

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1. 1 Bakgrund	4
1. 2 Problemområde och plats inom biblioteks- och informationsvetenskap	5
1. 3 Litteraturkritiken som genre	6
1. 4 Recensionerna i sina sammanhang	8
1. 5 Syfte och frågeställningar	9
1. 6 Avgränsningar	10
2 Tidigare forskning	12
3 Teori	15
4 Metod	19
4. 1 Idéanalys	19
4. 2 Analysmodell	21
4. 3 Material och urval	23
5 Analys	27
5. 1 Jack	27
5. 1. 1 Livsstil	27
5. 1. 2 Förhållande till alternativa livsmöjligheter	28
5. 1. 3 Kön.....	30
5. 1. 4 Klass och politik	31
5. 1. 5 Estetiska värderingar.....	34
5. 1. 6 Det självbiografiska projektet	37
5. 2 Allt	40
5. 2. 1 Livsstil	40
5. 2. 2 Förhållande till alternativa livsmöjligheter	42
5. 2. 3 Kön.....	44
5. 2. 4 Klass och politik	46
5. 2. 5 Estetiska värderingar.....	47
5. 2. 6 Det självbiografiska projektet	51
6 Diskussion	54
7 Sammanfattning	63
8 Litteraturförteckning	65

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Första gången jag hörde talas om Martina Lowdens bok *Allt* var i en artikel där den fick beteckningen generationsroman. Jag minns inte vilken tidningen var men kommer ihåg att artikeln innehöll en kort redogörelse över vad som kännetecknade den aktuella generationen. Lowden fick i texten företräda en grupp unga människor som beskrevs röra sig i "bloggosfären", använda en särskild jargong och förhålla sig till samhället på ett sätt som särskiljde dem från tidigare generationer. Det fick mig att fundera över vad som rymms i en generationsbeteckning och vilka individer som räknas in i kategorin. Handlar det verkligen om en beskrivning av unga människor i allmänhet under den specifika tiden, eller rör det sig om en mer marginell grupp som får representera tidsandan?

Frågan grundar sig i ett resonemang om hur samhällseliga identiteter egentligen uppstår, reproduceras och så småningom kan bli allmänt erkända. Jag läste med andra ord artikeln och undrade om den särskilda generationsidentiteten redan var en realitet eller om skribenten snarare resonerade kring generationen och hoppades definiera densamma. Jag anser att litteraturkritik, på samma sätt som skönlitteratur, kan fungera som en spegling av samhället och att den tydligt skildrar sin samtid. Det är ett litterärt område som går att närma sig från ett sociologiskt perspektiv, för att studera vilka samhällseliga värderingar som tar sig uttryck i texterna.

Martina Lowdens debutroman blev mycket uppmärksam i Sveriges litterära värld. Hon belönades med Katapultpriset från Sveriges författarfond, Borås Tidnings debutantpris och fick en central plats i en aktuell debatt om högkulturens väg mot subkultur. Romanen betraktades som en självklar berättelse om samtiden. Uppståndelsen skapade ett intresse hos mig att studera fler texter i dagspressen för att se om något mönster framträdde i deras definitioner av generationen. Min utgångspunkt var att studera generationen i termer av levnadssätt, handlingsmiljöer samt vilka möjligheter och begränsningar som tillskrevs den.

För att tydligare plocka fram de drag som utmärker generationsidentiteten i *Allt* valde jag att jämföra den med läsningar av en trettio år äldre bok, Ulf Lundells debutroman *Jack*. Den fick vid utgivningen 1976 stor uppmärksamhet och i likhet med Lowdens bok ansågs både det litterära och det sociala uttrycket beskriva sin tid på ett träffande sätt. Redan från början kallades *Jack* för generationsroman och det är en uppfattning som alltmer etablerats genom åren. Idag betraktar många boken som den definitiva skildringen av en ung människas liv i det svenska sjuttioalet. Det är naturligtvis omöjligt att veta om Lowdens roman kommer att inneha samma status om trettio år, men med tanke på uppståndelsen som den väckte vid sitt mottagande blir jämförelsen intressant.

Det är alltså två romaner som på liknande sätt uppmärksammas och utropas till

företrädare för en generation. Genom att granska samtidens mottagande vill jag i den här uppsatsen studera vilken grupp i samhället som generationsidentiteten får representera och vad som ingår i begreppet.

1. 2 Problemområde och plats inom biblioteks- och informationsvetenskap

Generationsidentiteter är därmed uppsatsens centrala studieobjekt. Det är en idéanalytisk studie där syftet är att jämföra mottagandet av två böcker från olika tidsperioder, i avsikt att utläsa värderingar rörande generationsidentiteter. Lundells *Jack* och Lowdens *Allt* är båda debutromaner som uppmärksammades för sina tidstypiska uttryck och i vissa sammanhang utsågs till förespråkare för en generation. Det leder som sagt till intressanta frågor om vilka samhälleliga identiteter som tolkas ur romanerna.

Studien kan därmed klassas som litteratursociologisk, vilket beskrivs som ett "systematiskt studium av litteraturen som socialt fenomen och som system och institution i samhället" (Furuland 1997, s. 18). Ett enkelt förtydligande är att det innebär att analysera produktion, distribution och konsumtion av litteratur. Litteraturkritik tar plats i samtliga led, med ett uppdrag i offentligheten att övertala till läsning eller att avråda från det. Thomas Forser menar i sin genomgång av den svenska litteraturkritiken att dess inflytande försvagats då offentligheten fallit sönder i skilda diskurser (Forser 2002, s. 148). Jag anser dock att rollen som värderande instans fortfarande är betydelsefull.

Johan Svedjedal, professor i litteraturvetenskap, kallar litteratursociologin för en vetenskap om litterära värderingar snarare än en litterärt värderande vetenskap. Det innebär att undersökningar av litterära objekt utgår från dess betydelse för publikgrupper istället för föreställningar om ett givet, inherent estetiskt värde. Centralt i det här avseendet blir att studera litteraturens funktioner och hur värderingar förändras. Kulturella fenomen analyseras som historiskt betingade konstruktioner, vilket motiverar en idéanalys som jämför hur föreställningar kring identiteter förändrats över tid. Den litteratursociologiska utgångspunkten förutsätter ett antagande att värderingar förändras i relation till det omgivande samhället, varför det blir viktigt att betrakta det empiriska materialet i ljuset av den specifika tillkomstkontexten (Svedjedal 1997, s. 82). Det är min uppfattning att studiens komparativa natur är intressant för att se hur individens förutsättningar ändrats i förhållande till samhällsutvecklingen. Det skiljer som sagt trettio år mellan tillkomsten av *Allt* och *Jack*, en omständighet som kan antas innebära förändrade föreställningar om identitet.

Relationer mellan litteratur och samhälle går enligt Svedjedal att belysa ur tre olika perspektiv. Den första utgångspunkten är "samhället i litteraturen", där forskaren går till texten för att studera skildringar av samhället. Det handlar om hur litteraturen avbildar, omtolkar eller omskapar en yttre verklighet, hur den skapar bilden av ett samhälle. Några huvudsakliga beröringspunkter inom området är realismproblemet, speglingsteorin och litteraturen som skapare av samhälleliga identiteter. Den typen av identitetskonstruktioner

är centrala i min undersökning, och kommer att anknyta till Anthony Giddens teorier om individens möjligheter att skapa sig själv i det senmoderna samhället. Han menar att de reflexiva val som en individ gör för att konstruera sin identitet är starkt påverkade av det omgivande samhället och dess strida ström av olika sorters information. Det går att anta att kritikerna uttrycker uppfattningar om den specifika generationen, vilket innebär en såväl tolkande som formande process. Studier av litteraturkritik kan visa vilka värderingar som ligger bakom tolkningen av samhälleliga identiteter. För att studera hur samhällsbilden framträder i litteratur är det vanligt att utgå från grupp-kategorier som klass, genus och etnicitet. Jag anser att ett generationsperspektiv också kan leda till intressanta resultat gällande individens förutsättningar i samtiden, och det är därför jag valt att anlägga det perspektivet i studien.

Som en andra inriktning talar Svedjedal om "litteraturen i samhället", där tonvikten istället ligger på skönlitteraturens roll som opinionsbildare, som politisk kraft och förmedlare av idéer. En vanlig utgångspunkt är att studera hur sociala frågor artikuleras i litterära kampanjer och hur dess mottagande sett ut hos beslutsfattare och hos allmänheten.

"Litteratursamhället" slutligen innebär att man studerar litteratursamhällets yttre villkor, som bokmarknadens utveckling och förlags- och bibliotekshistoria. Under den här rubriken ryms också statlig kulturpolitik och studier av författarförsörjning (Svedjedal 1997, s. 72-74). Min forskningsfråga anknyter även till detta perspektiv, då litteraturkritik fungerar som en aktör i litteratursamhället. För mig tjänar det ett särskilt syfte att se till kritikerns roll i offentligheten, vilken gör omdömet annorlunda än om det kommit från en "privat läsare". Uppdraget som tolkare och omtolkare av värderingar är en viktig del i litteraturkritikens roll i offentligheten (Hansson 1975, s. 14). Det är dock en aspekt som inte specifikt kommer att diskuteras i uppsatsen, utan finns snarare med som en yttre förutsättning vid tolkning av texterna. Studien är därmed inte aktörcentrerad utan fokuserar istället på de idéer som uttrycks.

Sammanfattningsvis är uppsatsen sociologiskt inspirerad då den syftar till att studera hur samhälleliga identiteter framträder i litteraturen. Mer precist så handlar det om generationsidentiteter som går att utläsa ur romanerna *Jack* från 1976 och *Allt* från 2006, och hur dessa tolkades i den samtida litteraturkritiken. Begreppet "identitet" får en central plats i studien, och jag kommer att använda mig av ett giddenskt perspektiv för att förklara vilka faktorer som spelar in i människans identitetsprocess.

Jag anser vidare att det är viktigt för aktörer inom litteratursamhället att förhålla sig till diskussion och värdering av samhällsbilder som förmedlas i dagspressen, vilket gör studien relevant för biblioteks- och informationsvetenskap.

1. 3 Litteraturkritiken som genre

Kritik är alltså texter som spelar en särskild roll i litteratursamhället. Det kan förstås som

en gradvis institutionaliserad verksamhet, som består i att man tilldelar ett litterärt verk ett värde och ger det en inplacering. Per Rydén skriver i *Domedagar* att det är en verksamhet som tenderar att definieras utifrån vad den gränsar till och därmed inte är. Öppet eller indirekt har litteraturkritik bestämts på ett negativt sätt, som det som faller utanför litteraturen och litteraturvetenskapen (Rydén 1987 s. 7).

Enligt Foucault är kritiken instängd i en ofrånkomlig paradox; dels ligger dess existensberättigande i att säga det som inte explicit uttalats i primärtexten, dels kan den egentligen inte göra något mer än att säga det som primärtexten redan sagt (Forser 2002, s. 158). "Men å andra sidan är kommentarens roll, oavsett vilka tendenser den använder sig av, endast att *äntligen* säga något om det som i tysthet artikulerades där *borta*." (Foucault 1971, s. 18)

Litteraturkritiska texter är med andra ord kontrollerade av verket de beskriver. Men på samma gång så rör det sig faktiskt om en ny text där funktionen är en annan. Den nya skriften ser till att en fortsättning av primärverkets budskap förmedlas till författaren, experter och läsare. Det innebär en form av komplex talgenre, en litterär eller journalistisk dialog. Skriften fungerar som producent av yttranden vilka ingår i en kedja av andra yttranden. Kritiken får sin plats i en dialektal interaktion med både verket och läsaren. Det är responsiteten som utmärker kritiken som genre, kritikern svarar på ett tilltal med ett nytt tilltal. Utifrån detta talgenreperspektiv blir texten helt enkelt en förlängning av verket i de nya former som dialogisk förståelse innebär (Forser 2002, s. 107-108). Med det perspektivet förstås recensionen som en språkhandling, där bokens värde kvalitet bestäms i form av ett löfte att kritikerns kvalitetsbedömning ska delas av andra. Det innebär en "textens appellstruktur" som grundar sig på kritikens villkor och uppdrag i offentligheten, där den ingår som ett led på marknaden (Forser 2002, s. 130). I den bemärkelsen skiljer sig litteraturkritik från andra texter, då den värderande uppgiften är så central. Det kan dels innebära omdömen om estetiska värden i verket, men också i vidare bemärkelse värderande om fenomen i samhället.

Gunnar Hansson beskriver "analys" som ett av nyckelorden i den litteraturkritiska verkligheten. Kritikern "analyserar" texten för att få underlag för värderingen, för att visa på "vad som faktiskt står i texten" eller för att undervisa i konsten att läsa, tolka och värdera (Hansson 1975, s. 102). Som ett av litteraturkritikens särdrag framstår därmed att uttryckligen värdera de litterära verken. Analyserna är ofta personliga men de är också presentationer av tolkningar och värderingar som strävar efter att upptas av andra läsare. När detta görs i syfte att utforma en läsart eller att påverka andra läsares uppfattningar blir anspråken normerande, vilket skapar värderingar som talar om hur ett verk bör uppfattas (Hansson 1975, s. 14). De samhällsbilder som skildras i litteraturkritik gör på samma sätt anspråk på att bli uppfattade som allmänt vedertagna.

Med den utgångspunkten blir det viktigt att granska de samhällsbilder som framträder i litteraturkritiken. Skildringar av individer och grupper vilar alltid på värderingar som strävar efter att bli allmänt accepterade. Den särskilda funktionen som

kommunikationslänk mellan författare och läsare gör också att recensentens tolkning blir särskilt intressant att ta hänsyn till.

1. 4 Recensionerna i sina sammanhang

Ulf Lundells *Jack* utkom 1976 och gav genast upphov till debatt. Den publicerades i efterdyningarna av sextiotalets revolt, en period som ”präglades av en anti-auktoritär radikaliserings av både samhällslivet och formerna för mänskligt samliv i hela västvärlden” (Bjereld & Demker 2005, s. 14). Genom att realistiskt skildra det rådande samhällsklimatet betraktades boken av många kritiker som en generationsroman. Men det var en marginaliserad grupp i samhället som beskrevs, en del av ungdomsgenerationen som valt att ställa sig vid sidan av ”knegarsamhället”. Detta innebar att kritiska röster höjdes från olika håll. Somliga valde att attackera den låga moralsyn man ansåg genomsyra boken, vilket recensenten i *Göteborgs-posten* uttrycker som: ”haschfester /.../ kollektivsex och degande i största allmänhet”.

Bonniers Litterära Magasin sammanfattar debatten som uppstod runt *Jack* i en recension av Lundells senare roman *Sömnen*:

Mottagandet blev spektakulärt – förutom att *Jack* såldes och lästes som ingen debutbok på många år, så slogs annars sangviniska kritiker och litterära debattörer på kultursidorna och i tidskrifterna. *Jack* var antingen en genialisk generationsroman eller så var den knarkporr. Och förresten handlade den inte om politik (Strömberg 1977, s. 367).

Den sista meningen pekar på det dubbla angreppet i debatten, då många vänstertidningar ansåg att tidsandans politiska aspekter saknades i boken. *Aftonbladet* skriver:

Jack är en generationsbok – absolut. Alltså *en* generationsbok, inte generationens bok. Det är en roman om brass, supa och knulla som (o)skön konst, men vad som hände politiskt under dessa år skymtar bara i periferin.

Bristen på politiskt budskap är också något som *Bonniers Litterära Magasin* kommenterar: ”Men den svenska vänsterns intelligentsia gjorde gemensam sak med nypuritanerna och attackerade ’*Jack*’ med en sällsynt hätskhet för vad den inte handlade om – dvs. politiskt basarbete, möten, demonstrationer” (Strömberg 1977, s. 367). Genom att beskriva en livsstil som inte skildrats tidigare jämfördes Lundell med Jack Kerouac och beatgenerationen, och verkets ställning som generationsroman var något som diskuterades redan vid tiden för utgivningen. *Expressen* kallar det ”en väldig generationsroman”, *Dagens Nyheter* sätter som rubrik ”Sjuttioalets generationsroman?” och *Aftonbladet* skriver ”Ulf Lundells debutroman har redan blivit kallad 70-talets generationsroman.”

Trettio år senare gick det i dagstidningar och i litterära magasin att ta del av en intensiv debatt om finkulturens hotade plats i förhållande till masskulturen. *Svenska Dagbladet*

publicerade i april en artikel signerad Horace Engdahl där han diskuterade konstens krav på allmängiltighet. ”Är den stora tradition, som till exempel akademierna vårdar, på väg att bli en subkultur bland andra subkulturer i ett platt landskap, där det inte längre finns någon bergstopp att blicka ut från?” (Engdahl 2006)

Unga skribenter i kulturmagasinet som *Odd At Large* och *Rodeo* gjorde dock gällande att de presenterade en blandning av de båda kulturpositionerna, under parollen ”skarpkultur.” Vidare diskuterades en tendens hos den yngre generationen att anamma finkulturen och stöpa om den till något som i många avseenden uppvisade ett subkulturellt förhållningssätt. Det var en ambition som på många håll kritiserades, då denna vurm för det finkulturella ansågs vara en subkulturell trend. Andra hävdade att ett genuint intresse för de klassiska konsterna låg bakom. *Svenska Dagbladet* publicerade en artikel i november som intog det förstnämnda perspektivet, där Pietro Maglio, förlagsredaktör på *Modernista* menade att ”Det råder en skaldvurm på landets flitigaste och bästa bloggar.”, och *Rodeos* chefredaktör Johan Wirfält att ”allt handlar ju om kulturella markörer, en del är lite mer krävande bara” (Damberg, 2006).

Martina Lowdens roman räknades som en viktig del i denna subkulturella strömning, och precis som *Jack* blev den på sina håll betecknad som ”generationsroman”. Författaren fick representera en nya högkulturell ungdomskultur. *Sydsvenskan* sammanfattar debatten i en artikel i december:

Bara när högkulturen inte längre representerar normen kan den få en hippfaktor värd namnet. I nischkulturens tid gäller det att vara rejält nischad för att vara intressant. 2006 bjöd också på ett klockrent exempel på ett nischat litterärt modefenomen: debutanten Martina Lowden. Det finns namndroppande partier i Lowdens mycket högkulturella dagboksroman 'Allt' där man skulle kunna byta ut alla högbrynta författarnamn som Amis, Gombrowicz och Proust mot Prada, DKNY eller något liknande märke, utan att texten hade blivit värst mycket annorlunda (Sandström 2006).

Debatten kring *Allt* skiljer sig med andra ord från den som omgav *Jack*, men visar på ett liknande sätt upp verken som centrala för en ny generations sociala uttryck. Med den bakgrunden anser jag böckerna vara intressanta som samtidsskildringar, och relevanta för en studie av värderingar kring de beskrivna generationerna.

Litteratursociologi som vetenskapsfält rör bland annat hur litteraturen konstruerar samhälleliga identiteter, och i min studie är det generationsbegreppet som står i centrum. Identitetskonstruktioner som de framträder i media fyller den dubbla funktionen att de inte bara beskriver ett fenomen utan också skapar detsamma. Det innebär att textens ”litterära parafraserande och indirekta text blir samtidigt i den offentlighet den ingår i en auktoritär text, möjlig att läsa omisstänksamt som en meningsuttolkande och innebördsbeskrivande deklARATION” (Forser 2002, s. 102).

1.5 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att studera värderingar kring generationsidentiteter som de går att utläsa i mottagandet av två stycken debutromaner. Båda verken har kommit att betraktas som litterära och sociala uttryck för en ny generation, och huvudkaraktärerna fick i det litterära samtalet fungera som representanter för en livsstil.

Litteraturkritik utgör en viktig källa till skildringar av samtiden och som en återspeglning av samhället. Texterna grundas ofta på en särskild världsbild och värderingar som råder i tiden. Genom att studera hur recensenterna förhåller sig till idéer som uttrycks i romanerna syftar uppsatsen till att utläsa föreställningar om den specifika generationen. Det innebär konkret en studie av de livsstilspraktiker som kritikerna belyser, och de bakgrundsfaktorer som eventuellt spelar in vid identitetskonstruktionen. Tillsammans är det aspekter som enligt Giddens utgör kärnan i en människas självidentitet. Vid sidan av de generationsidentiteter som framträder i min analys vill jag studera hur kritikerna resonerar kring det självbiografiska projektet. I vilken utsträckning betraktas den enskilda människan som ansvarig för sitt eget liv, och fri att välja sin livshistoria?

Utifrån detta syfte formuleras frågeställningen:

Vilka värderingar kring generationsidentiteter går att utläsa i recensioner av två stycken debutromaner som båda kommit att betraktas som litterära och sociala uttryck för en ny generation?

Den övergripande frågeställningen är vidare indelad i tre underfrågor:

1. Hur definieras generationsidentiteten med utgångspunkt i livsstilspraktiker, handlingsmiljöer och övriga sociala företeelser?
2. I vilken utsträckning betraktas bakomliggande faktorer som kön och klass?
3. Hur resonerar kritikerna kring det självbiografiska projektet?

För att besvara frågeställningarna ska jag med utgångspunkt i Giddens teorier om individens identitetsprocess granska ett antal kritikertexter. Det metodologiska tillvägagångssättet kommer att vara idéanalytiskt med en analysmodell som jag själv utvecklat.

1. 6 Avgränsningar

Eftersom tiden inte är obegränsad har jag varit tvungen att göra ett par avgränsningar för att materialet ska bli hanterbart. För det första behandlar undersökningen endast recensioner ur dagspressen. Jag inser att en analys som också inkluderade litterära magasin hade kunnat se annorlunda ut, i synnerhet då den sortens texter tenderar att vara mer djupgående och ibland närma sig essäns form. Det är möjligt att begränsningen innebär en snävare tolkning, men jag tror också att det kan tjäna sitt syfte att fokusera endast på dagspressen.

En annan avgränsning som jag kände mig tvungen att göra var att låta materialet bestå uteslutande av recensioner. Det var ett val som inte var helt enkelt, då jag kände att den debatt som omgav romanerna kunde bidra på ett intressant vis. Uppståndelsen som romanerna gav upphov till spred sig naturligtvis långt utanför kultursidorna. En analys av de båda debatterna i sin helhet hade placerat recensionerna i en relevant kontext och hade kanske kunnat belysa ytterligare aspekter av generationsidentiteten. Det var i första hand tidsbrist som fick mig att utesluta en jämförande studie där också debattartiklar fick plats. En kort sammanfattning av romanernas plats i samhällsdebatten finns under rubriken 1.4.

2 Tidigare forskning

Under den här rubriken presenterar jag forskning som på olika sätt haft betydelse för min uppsats. Det handlar i första hand om undersökningar av litteraturkritik, och några av utgångspunkterna inom det området presenterades i avsnitt 1.3 Dessutom har jag använt mig av ett antal sociologiska studier som behandlar människans identitetsprocess, vilket jag anser vara viktigt för mina frågeställningar.

Per Rydén har med *Domedagar* skrivit ett av de verkligt betydelsefulla verken i ämnet. Det är en utförlig genomgång av den svenska litteraturkritiken från 1880 till slutet av 1980-talet. Boken fungerar inte bara som historisk bakgrund utan förklarar också med olika utgångspunkter litteraturkritikens förutsättningar. Han diskuterar bland annat kritikens roll i samhället och menar att den kan betraktas som ett kommunikativt förlopp, om inte flera olika. Dels kan den uppfattas som ett separat system, där kritikern agerar sändare av ett budskap till mottagarna som är tidningens läsare. Dels går det att inordna kritiken i ett större system, antingen i det som beskriver den litterära processen eller i det som beskriver den totala kommunikationsprocessen i samhället (Rydén 1987, s. 88). *Domedagar* betraktar även ett antal kritiker som hade stort inflytande i sina respektive tider, och hur samspelet dem emellan såg ut. Dessutom studerar Rydén hur recensionen som text förändrats mellan de olika epokerna och knyter detta till skillnader i dagspressens produktionsförhållanden.

På liknande sätt har Thomas Forser i *Kritik av kritiken* analyserat den svenska dagspressen under 1900-talet. Han beskriver sin studie som ett sätt att diskutera fältet ur flera olika perspektiv och att ge en bild av dess villkor, former och ambitioner under seklet. För att förklara litteraturkritikens roll i samhället används liknelsen av ett samtalsrum beläget centralt i offentligheten. Där sker en form av självreflektion med hävdande av värden som vill bli allmänt erkända (Forser 2002, s. 142). I min studie innebär det mer konkret de värderingar gällande generationsidentiteter som i de kritiska texterna sprids till tidningens läsare.

Rolf Yrlid diskuterar i sin avhandling *Litteraturrecensionens anatomi* vilka värdekriterier som ligger bakom en kritikers omdöme. Till skillnad från undersökningarna av Rydén och Forser är det recensionens form snarare än funktionen i det litterära kommunikationsförloppet som analyseras. Materialet består av 256 recensioner som behandlar verk av Pär Lagerkvist. Utifrån en analysmodell med 21 kategorier för olika estetiska värdekriterier räknar han förekomster i texterna, för att sedan studera vilka kategorier som förekommer oftast, vilka som tenderar att förekomma tillsammans, och om vissa avvikelser sammanfaller med avseende på tiden för textens tillkomst. Syftet förklarar han vara att ta fram en modell för beskrivning av litteraturrecensioner. Teorier om recensionens form är inte något som jag kommer att närmare gå in på i min studie och jag syftar inte till att tolka de enskilda recensionerna för sig. Däremot har Yrlids undersökning fungerat som inspiration till hur undersökningar av litteraturkritik kan se ut

och vilka slutsatser som går att dra ur det empiriska materialet.

Gunnar Hansson diskuterar i *Litteraturen och mottagarna* vad som händer i mötet mellan läsaren och texten, och hur litterära värderingar uppstår. Han ägnar sig bland annat åt den typ av ”expertläsare” som till skillnad från s.k. ”vanliga läsare” uppträder med auktoritet på det litterära fältet. Kritikern är den främsta vid sidan av författaren och forskaren. Som litteraturkritikerns uppgifter uppger han att som kvalificerad läsare vända sig till författaren, förlaget och den läsande allmänheten för att utvärdera verket. Hansson hävdar det vara av stor betydelse att både estetiska och ideologiska värden analyseras med utgångspunkt i mottagarens erfarenheter och kulturella eller sociala miljö (Hansson 1975, s. 13).

Mätt med främmande mått av Gunilla Domellöf är en idéanalytisk studie som på vissa sätt liknar min egen. Hon har analyserat mottagandet av sex kvinnliga romanförfattare under åren 1930-1935, för att undersöka hur ”kvinnlighet” framställs. Hon diskuterar bland annat universaliseringen av köns kategorier, där könsrepresentationerna tillskrivs en tidlös och oföränderlig innebörd, och motsatsen, där könen studeras som konstruerade genom och med hjälp av varandra. Det innebär en kvinnlighet som uppfattas som en fiktiv konstruktion, och ett subjekt som är i ständigt förändring (Domellöf 2001, s. 132-134).

Vidare har jag tagit del av ett antal studier som inte rör litteraturkritik men som ändå haft betydelse då de behandlar identitetsprocessen. Som jag tidigare nämnde utgår min uppsats från ett litteratursociologiskt perspektiv, varför jag anser att sociologiska undersökningar också kan vara av intresse. Sociologen Ove Sernhede forskar i *Ungdomskulturen och de andra* om kulturella uttrycksformers betydelse för unga i en kontext av samhällsliga förändringsprocesser. Han vill bland annat visa på inbördes relationer mellan ungdom, modernitet och kultur. För att definiera ett subkulturellt mönster beskriver han punken och visar hur gruppen använder symboler för att uttrycka sin identitet. Det är en subkultur som han menar gav ”spektakulära bidrag” till estetiseringen av vardagslivet, vilket många kulturkritiker betraktar som ett centralt kännetecken för samtidskulturen (Sernhede 1996, s. 145).

Socialpsykologen Thomas Johansson berör i *Socialpsykologi och modernitet* individens identitetsskapande i relation till samhället. Med utgångspunkt i den amerikanske sociologen Erving Goffman nämner också Johansson estetiseringen av vardagslivet. Konsten och konstnären är inte längre skilda från livet, utan själva livet betraktas som ett konstverk. Vidare skriver Johansson att det hänger samman med framväxten av konsumtionssamhället. Han kallar det för en symbolisk demokratisering, vilket innebär att symboler som tidigare var förbehållna överklassen nu är tillgängliga för övriga samhällsklasser (Johansson 1996, s. 36).

Bo Reimer har i artikeln ”Inte som andra – Ungdom och livsstil i det moderna” jämfört unga människors livsstilar i 1980- och 1990-talets Sverige. Genom att utgå från

statistiska undersökningar av livsstilar syftar han bland annat till att studera hur kategorier som kön och klass spelar in (Reimer 1993, s. 190-191). Det är en utgångspunkt som på ett intressant sätt knyter an till Giddens tes om livsstilens ökade betydelse på bekostnad av bakgrundsfaktorer. Av den anledningen ansåg jag studien vara av intresse för min uppsats, då en av mina frågeställningar betraktar vikten av bakomliggande faktorer.

Inom biblioteks- och informationsvetenskap har det dessutom genomförts flera idéanalytiska studier av litteraturkritik.

Stefan Petersson har i *Pär Lagerkvist, tidningarna och kritiken* från 2004 studerat recensioner av romanerna *Dvärgen* och *Bödeln*, för att se hur samtidsförankringen återspeglas. Han har vidare kopplat resultatet till de olika tidningarnas ideologiska hållning för att utläsa eventuella skillnader, då det var en tid av politisk turbulens i Europa.

I likhet med min uppsats har Anna Haggård och Linda Rydh i *Samtiden och framtiden* studerat mottagandet av två romaner med fokus på samtidsanknytningen. Det handlar om två dystopiska romaner som publicerades med lite drygt 40 års mellanrum. Deras uppsats är en idéanalytisk studie av 41 stycken recensioner i dagspressen där bland annat omdömen om verkens aktualitet och recensenternas framtidssyn betraktas. Syftet med studien är att jämföra de framtidsbilder som recensenterna ger uttryck för med dem som framträder i böckerna. Med hjälp av ett litteratursociologiskt speglingsperspektiv visar de hur nästan samtliga recensioner innehåller referenser till samtida samhälls skeenden. Vidare menar de att en kritikers bedömning av verket kan skilja sig från den vanlige läsarens då det ingår i litteraturkritikens uppgift att fungera som medlare och visa på fakta som kan förbigås av den vanlige läsaren. Studiens fokus på recensionernas koppling till samtiden är relevant för min uppsats då det är ett perspektiv som i viss grad liknar mitt eget.

Slutligen skrev Bo-Eric Hellman och Andreas Lassus 2004 en uppsats vars resultat jag också anser vara intressant för min studie. I *The beat generation* har de utfört en diskursanalys där syftet är att analysera hur författarna i beatgenerationen skildrades i samtidens litteraturkritik. Den identitet som framträder är inte särskilt positiv, utan skildrar i korthet generationen som en grupp rastlösa och förvirrade människor, mestadels män, och ett beteendemönster som präglas av laglöshet, knark, sexuell frihet och angelägenhet att söka kickar. Resultatet visar även att de kritiska texterna ägnar större textutrymme åt att beskriva beatnikgenerationens livsstil och värderingar än vad de utträttade litterärer. Det är en generationsbild som kan vara relevant att jämföra med de identiteter som framträder i min undersökning.

3 Teori

För att studera identitetskonstruktioner som de framträder i de kritiska texterna utgår jag från ett litteratursociologiskt perspektiv där bilder av samhället i litteraturen står i fokus. Inom vetenskapsområdet ingår att studera hur grupperns identitet framställs, och det är identitetsbegreppet som är centralt i min studie. Analysen av identitetsmönstren kopplas vidare till teorier hämtade från Anthony Giddens. Som en av de mest kända sociologerna i världen har Giddens bland annat väckt uppmärksamhet med struktureringsteorin, där människan dels beskrivs som fri, dels som styrd av sociala strukturer. Under 1990-talet har han framförallt diskuterat det senmoderna samhällets framväxt, vilket inneburit stora konsekvenser för människan och hennes identitetsprocess.

Det samtida samhället förklaras vara posttraditionellt vilket innebär att det inte längre är nödvändigt att förhålla sig till traditionella värderingar. Den rutinisering som nu styr vardagslivet har inget samband med det förflutna, utan utsätts för kontinuerliga prövningar i takt med inkommande information (Giddens 1990, s. 46). Detta leder till en avsaknad av samstämmig expertis och en ökad medvetenhet om den individuella och kollektiva identitetens innehåll. När traditioner förlorat sitt inflytande förväntas abstrakta system ta över deras ansvar i vardagslivet. De utgörs av symboliska tecken som pengar, men också av expertsystem som genomtränger i princip alla aspekter av det sociala livet. Expertkunskaper ligger till grund för allt från konstruktion av byggnader till rådgivare som vi vänder oss till för vår fysiska eller mentala hälsa (Giddens 1991, s. 28). Vanligtvis erbjuder de dock ett stort urval alternativ istället för entydiga vägledningar. Vi befinner oss i en värld som genomgående skapas av reflexivt tillämpad kunskap, men där det är omöjligt att vara säker på att kunskapen inte kommer att omprövas. Situationen påverkas också av den ökade globaliseringen och den mängd miljöer och livsstilar som blir synliga (Giddens 1991, s. 105).

Mot denna bakgrund betraktas identitet i det senmoderna samhället som en process där människan genom val konstruerar sin självidentitet. Vi har inte längre någon given biografi, utan lever en biografi som är reflexivt organiserad kring en ström av sociala och psykologiska informationer om möjliga liv. I det traditionella samhället var den förändrade identiteten klart utstakad, medan det under modernitetens villkor är upp till individen själv att koppla ihop personlig och social förändring (Giddens 1991, s. 45). Osäkerheten i det posttraditionella samhället innebär också att individen strävar efter kontinuitet i sitt liv. Sammanhängande biografiska berättelser måste upprätthållas för att säkra individens samband mellan bakgrund och framtid. Detta "självets reflexiva projekt" definieras av Giddens som: "Den process varigenom självidentiteten konstitueras genom den reflexiva uppbyggnaden av självberättelser."

I den mån självet som reflexivt projekt framträder i de kritiska texterna kan det visa på generationens möjligheter till identitetsskapande. I vilken utsträckning resonerar

recensenterna kring identiteten som ett resultat av aktiva val? Hur betraktas en självbiografi som skapas i denna ström av informationer?

Globaliseringen innebär vidare en radikal förändring av vad "världen" är, då rumsligt avlägsna platser tränger in i de lokala aktiviteterna. Detta gäller både på den individuella nivån, "fenomenets värld" och den kollektiva värld där sociala aktiviteter utspelas. Fenomenvärldarna konstrueras när individer möter förmedlade erfarenheter, och korresponderar numera mycket sällan med fysiska miljöer. Avlägsna influenser är viktiga inslag i de förmedlade erfarenheter som aktivt och selektivt inkorporeras i individens dagliga beteende. Fenomenvärlden är inte längre på samma vis beroende av individens fysiska miljö (Giddens 1991, s. 222).

Förmedlade erfarenheter har alltid haft betydelse för människors självidentitet och i organisation av sociala relationer. Men utvecklingen av masskommunikation innebär att genomträngningsprocessen mellan självutveckling och sociala system blivit alltmer uttalad. Giddens menar att dialektiken mellan det lokala och det globala är grundläggande i det senmoderna samhället, där närvaro och frånvaro genomkorsar varandra. Många av de influenser som leder till nya livsstilar sprids nu genom massmedier, och den ökade globaliseringen innebär att människor kan ta del av kulturer som de annars inte skulle känna till. Följden blir en förändrad relation mellan sociala erfarenheter och det fysiska rummet. Livsstilar kan nu paketeras och exporterats till olika delar av världen, vilket bidrar till en ökad differentiering av livsstilar (Johansson 2007, s. 440). Media spelar därför en allt viktigare roll i skapandet och spridningen av livsstilar, ett resonemang som motiverar vikten av att studera identitetsbeskrivningar i dagspressen. Detta är en aspekt jag anser vara viktig i den komparativa studien mellan identitetsbilder som de framträder i de kritiska texterna. Även om den tidsmässiga skillnaden inte är mer än trettio år så anser jag att den ökande globaliseringen och dess differentiering av livsstilmöjligheter innebär en relevant samhällsförändring. Det borde betyda förändrade förutsättningar för individens identitetskonstruktion, och den grund som recensenterna tolkar denna på. Det empiriska materialet kommer därför att studeras i relation till de globaliseringstendenser som antas påverka individens identitetsprocess.

När individen tvingas skapa en sammanhållen identitet i en kulturellt och socialt differentierad omgivning riskerar det att uppstå flera ambivalenser som utmärker det senmoderna samhället. Det finns olika sätt för människan att hantera överflödet av heterogena influenser. Vissa väljer att bejaka den kulturella mångfalden och använda de skilda influenserna för att konstruera en mångfacetterad identitet. Andra känner sig splittrade och försöker undkomma senmodernitetens ambivalens genom att ansluta sig till traditionella värderingar. Å ena sidan har den senmoderna människan stora möjligheter att själv välja hur hon vill leva, å andra sidan känner hon sig maktlös inför de abstrakta system som styr det vardagliga livet. För att konstruera en identitet i den uppsjö av möjligheter som erbjuds är det många som använder sig av råmaterial från massmedier. Det innebär för individen en rädsla att bli en "del av massan", vilket i sin tur leder till ett intensivt sökande efter en autentisk identitet (Johansson 2007, s. 446).

Individernas förhållande till förmedlade erfarenheter är med andra ord relevant i identitetsprocessen. Hur betraktas individen i ljuset av omvärldens kulturella mångfald? Vilka alternativ väljer hon att integrera i identitetsprocessen och vilka väljer hon aktivt bort? I båda fallen blir de betydelsefulla om de lyfts fram av kritikerna. Hur de resonerar kring olika influenser i samhället kan också visa hur de bedömer generationens förmåga att hantera de ambivalenser som riskerar uppstå. Detta är två aspekter som jag kommer att ta hänsyn till när jag analyserar generationsuppfattning som den går att utläsa i recensionerna. Författarna förhåller sig av nödvändighet till en tidsbestämd kontext och influenser i samtiden som påverkar individens identitetsskapande. Att studera mottagandet i samtiden blir därför viktigt då recensenterna bedömer verken från författarens tidsperspektiv.

För att vidare se ett sammanhang i de faktorer som kritikerna lyfter fram utgår jag från Giddens livsstilsbegrepp. Ju mer traditionen mister sitt grepp, ju mer tvingas människan att skapa en livsstil, en ”mer eller mindre integrerad uppsättning praktiker som en individ följer, inte bara därför att sådana praktiker tillfredställer nyttobehov, utan därför att de ger en materiell inramning till en speciell berättelse om självidentiteten.” Det innebär en samling rutiniserade praktiker, uttryckta genom klädvanor, handlingssätt, umgängesmiljöer. Varje enskilt val rör inte enbart hur man ska handla utan även vem man vill vara. Ju mer posttraditionell individens miljö är, ju mer utgör livsstilen själva kärnan i skapandet av självidentiteten. Giddens beskriver också livsstil som bestående av ”ett kluster av vanor och orienteringar” som tillsammans bildar ”ett slags enhet som kedjar samman möjligheter till ett mer eller mindre ordnat mönster” (Giddens 1991, s. 101-102). Detta kluster av olika praktiker är vad min analysmodell syftar till att utläsa i recensionerna. Vilka handlingssätt, vilka miljöer och vilka kulturella referenser lyfter recensenten fram som tongivande i livsstilen? Hur beskrivs identitetens materiella inramning? Detta blir aspekter som i hög utsträckning utgör recensentens tolkning av generationsidentiteten.

Men även om livsstil i hög utsträckning blivit ett val hos individen så går det inte att bortse från faktorer som kön, klass, status och etnicitet. Snarare måste de relateras till de ökade valmöjligheter som kännetecknar den posttraditionella sociala terrängen (Johansson 2007, s. 440). Därför har jag valt att inkludera dessa faktorer i min analys, för att studera i vilken grad den formen av bakomliggande aspekter framhålls som tongivande i identitetsmönstret. Betraktas klass och kön som förhandsdefinierade eller behandlas möjligheten till reflexiva val också i detta avseende? Diskuteras de överhuvudtaget som relevanta i identitetsprocessen?

Detta är den teoretiska utgångspunkt jag använder för att utläsa hur olika generationsidentiteter betraktas i sin samtid. Det innebär sammanfattningsvis en syn på identiteten som en process, där människan på individuell basis, men i samspel med en omgivande samhällskontext, konstruerar sin identitet utifrån en mängd valmöjligheter.

Senmodernitetens förutsättningar fungerar som en utgångspunkt vid analysen. Genom att studera vilka livsstilsmönster som konstrueras i recensionerna vill jag utläsa hur en särskild generationsidentitet formuleras. Vidare syftar min studie till att undersöka i vilken utsträckning identiteten framställs som ett reflexivt projekt, och hur det relateras till samhället i ett bredare perspektiv.

4 Metod

4.1 Idéanalys

Eftersom syftet med min undersökning är att studera föreställningar som de går att utläsa i texter kommer jag att använda mig av en textanalytisk metod. Jag anser att identitet är ett synnerligen mångfasetterat begrepp som inte genast framträder ur texterna. Därför är det nödvändigt att gå igenom dem flera gånger för att lyfta fram de aspekter jag på förhand utsett som relevanta i identitetsprocessen. Av den anledningen uteslöt jag genast en kvantitativ metod där materialet består av större analysenheter som enkelt låter sig systematiseras och kan omvandlas i siffror. Avsikten med studien är inte att nå fram till några generaliserbara resultat utan är snarare ett försök att beskriva fenomenet jag undersöker.

En stor förtjänst med den kvalitativa textanalysen är dess förmåga att betrakta helheten i texten som något annat än summan av delarna, det vill säga de detaljerade analysenheterna. Vissa passager i texterna antas med andra ord mer betydelsefulla än andra (Esaïasson 2003, s. 233). Det är en viktig förutsättning i min undersökning, där det empiriska materialet kommer att studeras som en helhet, i avsikt att utläsa mönster, men där jag dessutom fokuserar på de särskilda avsnitt som fångas in i analysmodellens kategorier. På det sättet kommer de enskilda avsnitten att konstruera en särskild helhet med avseende på frågeställningarna.

Metodens förtjänst kan naturligtvis också betraktas som en nackdel, då det innebär att resultatet kan anses vila på subjektiva grunder. Urval av material och tolkning av detsamma baseras ofrånkomligen på egna intressen och förkunskaper. Av den anledningen är det extra viktigt att varje tolkning och ställningstagande tydligt redogörs för, så att vägen till resultatet går att logiskt följa. I min studie blir transparensen hög då resultaten grundas i redovisade citat från de kritiska texterna. Även om metoden inte är kvantitativ och resulterar i direkt jämförbara enheter så är det ändå viktigt att studien präglas av systematik. I en kvalitativ textanalys innebär det att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och kontext som den ingår i (Esaïasson 2003, s. 234).

Kvalitativ textanalys är ett relativt brett begrepp med flera olika inriktningar. Det kan exempelvis röra sig om argumentationsanalys där argumentens struktur i en text analyseras, eller begreppshistoria som studerar hur ett begrepps innebörd förändrats över tid. Valet för min studie faller dock på det idéanalytiska angreppssättet. Metoden framstår som bäst lämpad då den går ut på att studera texters innebördsaspekt utifrån de idéer som uttrycks, vilket sammanfaller väl med mitt syfte. Idéanalysen kan sammanfattas som en verksamhet där det osynliga görs synligt (Bergström & Boréus 2005, s. 149). Begreppet idé beskrivs som en tankekonstruktion, som kan utgöras av föreställningar om verkligheten, värderingar av företeelser eller av föreställningar om hur man borde handla (Bergström & Boréus 2005, s. 149). Idéer som uttrycks i recensionerna

knyter an till alla dessa aspekter, då de fungerar både beskrivande och som uttryck för värderingar. Forser menar att det kritiska språket är värderande också i sin analytiska beskrivning. ”Att utförligt karakterisera ett diktverk utan att beskrivningar och värderingar går i varandra torde vara en omöjlighet” (Forser 2002, s. 129). En redogörelse som kan verka deskriptiv vilar således på en rad värderingar, och det är den idéanalytiska metodens uppdrag att lyfta fram dem.

Att i den här bemärkelsen studera idéer i texter går att göra från flera olika perspektiv. Syftet kan vara att beskriva, förklara eller ta ställning till ett material, och det är undersökningens syfte och frågeställning som avgör val av metod (Beckman 2005, s. 14). Min frågeställning handlar om att lyfta fram särskilda aspekter ur texterna och faller därför in under den beskrivande idéanalysen. Det betyder inte att studien blir rent deskriptiv eller ett enkelt återgivande av materialet. Beckman poängterar att beskrivning inte innebär att ”referera” men att ”inferera”, vilket innebär att vetenskapliga beskrivningar ska tillföra beskrivningen något nytt och leda till slutsatser om den (Beckman 2005, s. 49). När materialet beskrivs görs ett påstående om dess karaktär och innehåll. Påståenden av den sorten kan betraktas som bestämningar av materialets innehåll, vilket tycks förutsätta en jämförelse.

För att tydligare visa på relevanta slutsatser är det möjligt att införa ännu ett jämförande element vid sidan om analysmodellen. Ytterligare jämförelsepunkter kan hämtas från tiden eller rummet, där den rumsliga aspekten analyserar hur uppfattningar skiljer sig mellan särskilda aktörer (Esaiasson 2003, s. 250). Med tanke på att min studie inte tar hänsyn till de specifika aktörerna eller vem som uttrycker vad faller det rumsliga perspektivet utanför mitt syfte. Jag strävar efter att hitta ett sammanhängande mönster i texterna, där det gemensamma snarare än det avvikande är vad som eftersöks. Recensionerna av respektive roman kommer därmed att betraktas som en helhet och enskilda recensenters uppfattningar kommer inte att jämföras mot varandra.

Med utgångspunkt i min frågeställning blir det intressantare med en tidlig jämförelse. Mottagandet av de båda romanerna kommer att analyseras i förhållande till varandra. De likheter och skillnader som framträder kan därmed ge en bild av hur individens förutsättningar förändrats över tid.

Vidare är det möjligt att dela in idéanalysen i två olika inriktningar för att ytterligare konkretisera tillvägagångssättet. Med utgångspunkt i studiens frågeställning kan det bli nödvändigt att skilja mellan två olika angreppssätt. En aktörcentrerad studie riktar in sig på de enskilda aktörer som framfört en särskild ståndpunkt medan en idécentrerad studie fokuserar på de idéer som står i centrum i texterna (Beckman 2005, s. 17). Detta samspelar i viss utsträckning med uppdelningen mellan rumsliga och tidliga jämförelser.

Som jag tidigare nämnde är mitt syfte inte att betrakta varje enskild recension för att dra slutsatser om hur förhållningssätt skiljer sig mellan kritiker eller tidningar. Jag avser istället att studera den samlade kritiken av respektive roman för att med hjälp av de

uppställda kategorierna urskilja mönster. Det är förekomsten av olika föreställningar och idéer som är intressanta snarare än vem som framför dem, vilket gör min studie idécentrerad.

Ett rimligt antagande är att en del idéer i texterna framträder tydligt, medan andra läggs fram mer implicit. Dessutom tenderar beskrivningar och värderingar att flyta ihop. Metodvalet gjordes med detta i åtanke, då den kvalitativa textanalysen lämpar sig särskilt väl för att utläsa innehåll i texterna som inte genast framgår, utan kräver en intensiv närläsning (Esaiasson 2003, s. 233). På det här sättet blir idéanalysen ett dubbelt projekt, att redogöra för textens språkligt manifesterade nivå, men också att belysa den underliggande nivån (Bergström & Boréus 2005, s. 158).

Av den anledningen är det viktigt att konkretisera vad det egentligen är man ämnar hitta i texterna. Identitet är ett omdiskuterat begrepp, vilket kräver en tydlig definition innan analysen kan börja. Det är därför jag utgår från Anthony Giddens i min analysmodell, där kategorierna utgörs av centrala faktorer i identitetsprocessen. Med hjälp av modellen kommer jag systematiskt att gå igenom recensionerna för att sortera utsagor i de olika kategorierna. Sammantaget hoppas jag att de ska forma ett mönster som går att utläsa som en generationsidentitet.

4.2 Analysmodell

Ett välutvecklat analysverktyg krävs för att ringa in relevanta aspekter av det samhällsfenomen som ska studeras. Eftersom min studie är av det beskrivande slaget anser jag det vara extra viktigt att analysen präglas av stringens. Att beskriva något betyder i det här avseendet att ”med viss systematik sortera materialet på ett sätt som inte omedelbart eller konkret går att utläsa i materialet självt” (Beckman 2005, s. 49). Det perspektiv som jag möter texterna med utgår från analysmodellen, vilket gör att materialet beskrivs i modellens termer. Val av kategorier är därför extremt viktigt och skapar direkta förutsättningar för vilka svar som kan hittas i materialet. Förankringen i Giddens identitetsteorier lägger grund till systematiken och bestämmer vilka utsagor i texterna som går att tolka som identitetsbeskrivningar. Jämförelsen mellan två tidsperioder kommer vidare att leda till slutsatser som sträcker sig bortom rena återgivning av materialet.

Kategorierna i analysmodellen utgör därmed olika aspekter i en individs identitetsprocess och det är min avsikt att studera hur de framträder. Förhoppningen är att dessa enskilda faktorer ska bilda ett mönster som tillsammans går att utläsa som en specifik generationsidentitet:

Livsstil

Förhållande till alternativa livsmöjligheter

Kön

Klass och politik
Estetiska omdömen
Det självbiografiska projektet

Kategorin *livsstil* samlar in de utsagor som refererar till särskilda praktiker, handlingsätt och umgängesmiljöer som framträder i recensionerna. De utgör tillsammans den materiella inramning som enligt Giddens är central för identitetsskapande. Livsstilens betydelse förklaras öka i takt med traditionernas förlorade inflytande och därför väljer jag att inleda med den kategorin. Begreppet är per definition ganska brett då det i stort sett innefattar individens hela handlingsmönster, och det går naturligtvis att diskutera var gränserna ska dras. Jag har valt att studera alla handlingar som av recensenterna lyfts fram som centrala och relateras till den särskilda livsstilen. Det kan också röra sig om smakpreferenser och kulturella referenser som kritikerna betonar i samband med den särskilda generationen.

Inom *alternativa livsmöjligheter* handlar det om hur kritikerna tolkar den särskilda livsstilen i relation till andra handlingsmöjligheter. Utgångspunkten är Giddens resonemang om individens förhållande till förmedlade erfarenheter i det senmoderna samhället, där olika strategier finns att hantera den ambivalens som riskerar att uppstå i mångfalden av valmöjligheter. Under den här kategorin kommer jag att studera vilka övriga livsmönster som betraktas och hur den specifika identiteten konstrueras i förhållande till dessa. Med det menar jag exempelvis hur generationen betraktas i relation till det övriga samhället, i förhållande till andra livsstilar och avlägsna influenser. Globaliseringen innebär per definition att sociala händelser på avstånd knyts närmare lokala kontexter. En individs fenomenvärld har därmed utvidgats och det är inte längre säkert att händelser som geografiskt ligger oss nära är de som påverkar oss mest, varför influenser från olika kontexter blir alltmer betydelsefulla. Till kategorin räknas också de utsagor som diskuterar livsstilens avståndstagande från övriga alternativ, och i vilken grad det tolkas som medvetna ställningstaganden eller snarare ett resultat av andra förutsättningar i samhället.

Kategorierna *kön* och *klass och politik* syftar till att studera de bakomliggande aspekter som inte berör det reflexiva identitetsskapandet, men som likväl spelar in i identitetsprocessen. Giddens går inte djupare in på den här sortens bakgrundsvariabler, men poängterar att det inte går att bortse helt från bakomliggande faktorer, utan att de snarare måste relateras till de ökade valmöjligheter som utmärker det posttraditionella samhället. Jag har valt att komplettera livsstilsbegreppet med dessa kategorier då jag anser det mycket troligt att de spelar in vid identitetskonstruktion. I vilken utsträckning resonerar recensenterna kring termer som köns- och klasstillhörighet, och betraktas de som avgörande för individens sätt att uttrycka sig? Det posttraditionella samhället innebär visserligen en identitet som skapas genom dagliga val, men den här sortens bakgrundsfaktorer kan absolut inte räknas bort från processen. I samband med ”alternativa livsmöjligheter” kan det vara intressant att studera om dessa två aspekter fungerar som gränser mot alternativa livsstilar. Möjligheter och begränsningar dikteras

traditionellt med utgångspunkt i kvinnligt/manligt och klasstillhörighet, något som inte minst framgår av de senaste årens stora intresse för litteraturforskning ur genusperspektiv.

Estetiska värderingar refererar till de utsagor som tolkar verket på estetiska värderingsgrunder. Jag anser att bedömningar av språket och formen kan visa på intressanta föreställningar om en yngre generations förutsättningar, och att "också forminriktade inre värderingsgrunder kan bli verksamma för bedömningar av diktens samhälleliga betydelse" (Forser 2002, s. 128). Hur verk värderas estetiskt kan därmed bli ett sätt att tolka individens förmåga att förhålla sig till samhällskontexten, och teoretiskt är det min ambition att förankra också dessa utsagor i Giddens modernitetsresonemang. Att båda romanerna balanserar på gränsen mellan biografi och skönlitteratur gör också estetiska omdömen intressanta, då textens verklighetsförankring kan komma att påverka.

Slutligen syftar kategorin *det självbiografiska projektet* till att undersöka hur kritikerna resonerar gällande individens möjligheter till en sammanhängande biografi i ett posttraditionellt samhälle. Detta grundar sig på resonemanget om självet som ett reflexivt projekt, där individen genom val måste skapa ett samband mellan bakgrund och framtid för att säkra en känsla av kontinuitet. Jag ställer mig i synnerhet frågan om generationens livsstil framställs som självvald, eller snarare som ett resultat av förhållanden i samhället.

Analysen av texterna kommer att studeras i ljuset av den specifika tillkomstkontexten, då idéanalys innebär ett ständigt pendlande mellan del och helhet. Textens mening framkommer först när den relateras till en omgivande kontext. Analysen av det empiriska materialet måste därför kopplas till verkligheten utanför texten för att placera den i ett sammanhang (Bergström & Boréus 2005, s. 152). I den här studien innebär det att föreställningar om identitet kommer att förstås med utgångspunkt i de senmoderna samhällsförutsättningar som jag beskrev i teorikapitlet.

Modellen konstruerades på förhand och med hänsyn till den teoretiska förankringen snarare än det empiriska materialet. Det var i första hand för att inte låta texternas innehåll påverka mitt val av kategorier och riskera att styra resultatet i en viss riktning. En nackdel med det tillvägagångssättet kan vara att materialet inte representeras fullständigt i alla kategorier, men jag anser att också ett resultat som visar på frånvaro av vissa aspekter kan säga något intressant.

4. 3 Material och urval

Även om det inte är aktörerna som är centrala i studien anser jag att ett bredare urval av tidningar är viktigt. Det är alltid möjligt att slutsatserna varierar beroende på vilka aktörer som får chansen att bära fram sina idéer (Esaiasson 2003, s. 242).

Mitt empiriska material utgörs endast av recensioner i dagspressen, vilket var ett

medvetet val, då jag anser att det är en undergenre inom litteraturkritik som utmärks av särskilda regler. Forser har i sin bok gjort samma övervägande och motiverar detta med att retorik och åtagande har en speciell form i den nyhetsbestämda dagstidningsrecensionen. Kritik i glesare utkommen periodiska tenderar att närma sig essäns form (Forser 2002, s. 10). På liknande sätt resonerade jag, då jag anser att dagstidningarnas snabbare produktionsförhållanden och mindre analyserande form kan vara särskilt intressanta för den här studien. Min frågeställning syftar till att undersöka de värderingar som gör allmänt vedertagna anspråk snarare än de litterära magasinens mer teoretiska resonemang.

De principer som styr mitt urval av recensioner kan betraktas som strategiska och typiska. Med det menar jag att trots att resultaten vilar på ett ganska litet empiriskt material så anser jag det ändå vara möjligt att dra slutsatser bortom de specifika fall som studerats. Jag utgår från resonemanget i *Metodpraktikan* där det typiska urvalet beskrivs genom tankegången: ”så länge vi undersöker ett fall som inte skiljer sig systematiskt från andra fall i populationen har vi grund att tro att resultaten är generaliserbara” (Esaiasson 2003, s. 183). Mitt empiriska material är begränsat, men ett större urval texter hade riskerat att bli oöverskådligt och inte gett mig samma möjligheter att gå på djupet i den utsträckning som idéanalysen kräver.

Vid urvalet plockade jag först ut de fyra största tidningarna, *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet* och *Expressen*. En viktig faktor var dels räckvidden, då alla utom *Dagens Nyheter* är rikstäckande och i alla fall teoretiskt skulle kunna nå hela Sveriges befolkning. *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* är dessutom de tidningar som i allmänhet betraktas mest inflytelserika på det kulturella fältet. Thomas Forser skriver i sin studie av svensk litteraturkritik att *Dagens Nyheter* mot mitten av 50-talet började bli vad den skulle komma att vara resten av 1900-talet, nämligen ”dominanten på fältet och landets mest eftertraktade plats för kulturdebatt och kulturkritiker” (Forser 2002, s. 56).

Därefter valde jag tre landsortstidningar till respektive roman, då jag ville skapa en bredd i materialet. *Sydsvenska Dagbladet* är en av de största svenska lokaltidningarna så jag ansåg det lämpligt att använda den till båda romanerna. Analysen av *Jack* kompletterades med recensioner från *Göteborgs-posten* och *Östgöta Correspondenten*, och *Allt* med recensioner från *Upsala Nya Tidning* och *Helsingborgs Dagblad*. Att valet föll på dessa handlar mer om tillfälligheter än om ett strategiskt urval, men jag anser att också detta tillvägagångssätt kan tjäna sitt syfte. I egenskap av lokala dagstidningar anser jag att de delar tillräckliga yttre förutsättningar för att motivera en jämförelse. Den sortens spridda nedslag i lokalpressen kan visa på vilka föreställningar som verkar allmänt vedertagna. Då min studie inte är aktörcentrerad koncentrerar jag mig inte i någon högre utsträckning på vilka som uttalar texternas idéer, centralt blir istället att urskilja mönster i det samlade materialet.

Jack

Dagens Nyheter 5 april 1976, ”Ulf Lundell debuterar med Jack – Sjuttioalets

generationsroman”

Svenska Dagbladet 5 april 1976, ”Debutant som vågar spela”

Expressen 7 april 1976, ”Så gick det för oss från 60-talet”

Aftonbladet 10 april 1976, ”-70-talets roman? –Nej, men en viktig bit av tio års utveckling”

Sydsvenska Dagbladet 23 april 1976, ”Svensk i Stockholm och i Sunne”

Göteborgs-posten 5 april 1976, ”Samlade tomheter från hippieland”

Östgöta Correspondenten 22 april 1976, ”På drift med Jack”

Allt

Dagens Nyheter 8 december 2006, ”Ska alla med? Debutanten Martina Lowden är svindlande von oben”

Svenska Dagbladet 22 december 2006, ”Sprängbegåvad debut av en ung ordnörd”

Expressen 8 december 2006, ”Dockumentalt”

Aftonbladet 8 december 2006, ”Står du ut med Allt?”

Sydsvenska Dagbladet 14 december 2006, ”Med orden som leksaker”

Helsingborgs Dagblad 8 december 2006, ”Allt”

Upsala Nya Tidning 23 mars 2007, ”Lysande om allt och ingenting”

Vidare utgörs materialet av recensioner från tiden för verkens utgivning, eftersom det är mottagandet i samtiden som intresserar mig. Romanerna hamnade i centrum för aktuella debatter vilket gör det extra viktigt att materialet kommer från samma period. Värderingar förändras i takt med samhällsutvecklingen och att läsa senare tolkningar av *Jack* faller därför utanför mitt syfte. Detta är viktigt att poängtera, då det sedan 1976 publicerats en mängd ”återläsningar” av *Jack* där boken analyseras utifrån nutidens förutsättningar. I ljuset av exempelvis feministiska teorier har verket omvärderats och diskuteras ur andra perspektiv än vid utgivningen. Men då min studie specifikt är ute efter värderingar som beskriver samtiden blir detta inte alls intressant. Därför har jag försökt att hålla samman materialet tidsmässigt. Samtliga recensioner av *Jack* publicerades under april 1976 och alla utom en av *Allt* i december 2006. Det är *Upsala Nya Tidning* som recenserade boken först i mars 2007 vilket eventuellt kan vara en relevant tidsskillnad. Det är dock min uppfattning att de omgivande omständigheterna inte förändrats i någon högre utsträckning under de månader som skiljer.

Till sin yttre form är det bara en av de kritiska texterna som egentligen avviker från de övriga, nämligen den som i *Sydsvenska Dagbladet* diskuterar *Jack*. Det rör sig om en dubbelrecension där Lundells verk jämförs med Göran Tunströms *Prästungen* i ett resonemang som i hög grad kretsar kring begreppet ”generationsroman”. Båda böckerna betraktas som samtidskildringar men från helt olika perspektiv. Det jämförande draget innebär dock inte att Lundells roman avhandlas mindre ingående, utan snarare att det som särskilt utmärker den betonas starkare.

Forser skriver att receptionsforskning av enskilda verk bör innefatta en granskning av författarens föregående bok, för att ”få fatt i den aura som finns runt honom i

offentligheten” (Forser 2002, s. 169). Genom att studera mottagandet av två tidigare opublicerade författare vill jag undvika denna tendens. Fokus ligger inte på de specifika författarskapen, utan istället på deras plats i ett särskilt sammanhang. Att Lundell och Lowden debuterade med de aktuella verken var därför av vikt för mitt urval, även om jag inser att de båda var namn i Sveriges litteraturliv redan tidigare. De liknande förutsättningarna gör dock att jag anser jämförelsen väl motiverad och relevant för att betrakta likheter och skillnader i recensenternas identitetsbeskrivningar.

Viktigt vid urvalet var dessutom den estetiska utformningen. *Allt* och *Jack* delar dagboksromanens form, med en huvudkaraktär vars livssituation till stora delar överensstämmer med författarens, vilket kan innebära en större benägenhet att tillskriva verket en generations röst. Även om ingen av romanerna uttryckligen hävdar sig självbiografiska anser jag deras verklighetsnära förutsättningar vara speciellt intressanta i sammanhanget. De är också liknande till sin yttre form, *Jack* är 425 sidor och *Allt* 628, en aspekt som kan tyckas irrelevant men som jag ändå tillskriver visst intresse. Det relativt sällsynta med debutromaner av det omfånget kan vara något som utmärker och förenar de båda verken.

Materialet består sammanfattningsvis av recensioner i dagspressen som publicerades vid de båda böckernas utgivning. Romanerna uppmärksammades som tidstypiska och benämndes i många sammanhang ”generationsromaner”. Det är yttre omständigheter som motiverar en studie av identitetsbeskrivningar vid mottagandet av de två böckerna.

5 Analys

5.1 Jack

Jack är Ulf Lundells debutroman från 1976 och har ofta tolkats som en självbiografi. Den handlar om Jack Råstedt, en ung man i Stockholm under sjuttioalets tidiga år. Sextioalets upprorsrörelse har ebbat ut, och tillsammans med bokens övriga karaktärer driver Jack mest omkring, i jakt på kickar och upplevelser. Han när musiker- och författardrömmar och lever ett destruktivt liv med alkohol, droger och ett tydligt förakt för ”knegarsamhället”.

5.1.1 Livsstil

För att placera Lundell och hans litterära uttryck i ett sammanhang utgår flera av recensenterna från ett livsstilsmönster som grundar sig på särskilda praktiker och ett sätt att umgås. Recensenten i *Svenska Dagbladet* menar att de miljöer som skildras i romanen knappast är okända i den unga litteraturen, men att de inte utsatts för en sådan ingående genomlysning tidigare:

Det är en ny grupp i samhället Lundell skriver om – naturligtvis marginell, men ändå i hög grad värd att studera som produkt av nutiden. Vad som förenar gruppen är åldern (vid trettio blir det allt svårare att hänga med) och delaktigheten i ett visst kulturmönster, där popmusik, haschrökning, sexuell frihet etc. är mer eller mindre viktiga inslag.

Göteborgs-posten inleder sin recension med att ifrågasätta det statliga litteraturstödet som tillåter ”en bok som denna” att omfatta 426 sidor. Fortsättningsvis kritiserar det levnadssätt som utmärker gruppen och romanens handling sammanfattas som ”fem år av vin- och haschfester, utflykter från Stockholm till Gotland, kollektivsex och degande i största allmänhet.” Vidare beskrivs livsstilen kretsas kring ett särskilt handlingsmönster: ”Personerna flyter omkring, tänder på och ger sig ut att spana kvinnobröst. Det har inte slagit mig förut hur oral denna subkultur är: den går ut på att bli hög och trösta sig, via snutte, pava eller kitt.” *Dagens Nyheter* betraktar levnadssättet på liknande vis, när recensenten först nämner hur Jack mellan varven tar tillfälliga jobb för att få ihop till det nödvändiga: ”Men de flesta dagar och nätter går åt till samtal, fester, supning, tjejjakt och samlag.” Det framträder tydligt ett handlingsmönster som av recensenterna betraktas som passivt och utan ambitioner. I *Sydsvenska Dagbladets* recension definieras gruppen som ”en av 70-talets subkulturer med dess tidstypiska anarki, desperata utlevelse och förakt för vanligt folk” och *Östgöta Correspondenten* skriver att Lundell med sin roman tycks vilja visa ”i hur hög grad knarkfilosofins flummande och hånlandets vinpimpleri är ett heltidsarbete”.

Livsstilen som går att urskilja utgörs nästan uteslutande av destruktiva praktiker. Den materiella inramning som omger identiteten blir detta negativa handlingsmönster, och populärkulturella referenser lyser i stort sett med sin frånvaro. När *Svenska Dagbladet*

nämner popmusik som en del av den kulturella kontexten är det som enskilt inslag i en helhet där det destruktiva fungerar som nav. Samma tendens återfinns i *Dagens Nyheter* där recensenten i ingressen introducerar romanen med orden ”sida efter sida med hasch, brass, kitt, mellis, vinare, whisky, uppraggade småflickor och Bob Dylan”.

I *Sydsvenska Dagbladet* definieras gruppen som ”den ungdom som kom lite för sent”, en omständighet som tycks fungera som viktig utgångspunkt för recensenten:

Denna sena ungdom stod redan som skolbarn prisgiven åt sina kokande sinnen, popens förhåxande texter och naket brutala rytm, berusningens förgiftade frihetskänslor och promiskuitetens förnedring av människovärdet enligt sexorgiens programmatiska extas och porrindustrins profitbegär.

I hans mening påverkades Lundell och hans jämnåriga kraftigt av det samhällsklimat som de växte in i, vilket i texten lyfts fram som en förklaring till gruppens livsstilspraktiker. Denna koppling mellan gruppidentiteten och sextiotalets samhälle används i flera av de kritiska texterna för att söka bakgrunden till generationens passiva förhållningssätt. *Expressens* recension behandlar utförligt det politiska klimatet som föregick Lundell och låter det agera förklaring till gruppens livsstil. Han beskriver den upprorsrörelse som växte fram vid sidan av de politiska grupperna, och vars uppror han menar uttrycktes i ”brass, sprit och tripper”. Detta avståndstagande från samhället framträder som centralt tema och uttrycks tydligt som utmärkande för livsstilen.

Östgöta Correspondenten talar om en ”hippielivsstil” och beskriver hur romanen kretsar kring en huvudperson ”på drift bland polare och brudar och med en sällsam förkärlek för bohemisk, uppsluppen, extatisk, mardrömsaktig livshållning”. *Göteborgs-posten* introducerar boken under rubriken ”Samlade tomheter från hippieland” och refererar vidare till ”de utflippade”. *Svenska Dagbladet* kallar gruppen ”detta flytande kollektiv av livsnjutare, och *Dagens Nyheter* ”den flummiga gemenskapen”. Vidare definierar *Östgöta Correspondenten* Lundells författarroll som ”snabbnedtecknare av alla dessa virrhjärnors, kollektivisters, romantikers och drömmares livsföring”.

Beskrivningar av det slaget förstärker intrycket av att det bristande samhällsengagemanget och oviljan till anpassning fungerar utmärkande för gruppen. Det är ett handlings sätt som i flera av de kritiska texterna uttryckligen beskrivs som ett resultat av samhällsklimatet och handlingsmöjligheterna tycks nära kopplade till gruppens fysiska omgivning.

5. 1. 2 Förhållande till alternativa livsmöjligheter

Några av kritikerna drar upp en skiljelinje mellan de som under sextiotalet revolterade politiskt och den nya grupp i samhället som skildras i Lundells roman. Influenser i sextiotalets samhällsklimat betraktas som relevanta utgångspunkter för den yngre gruppens levnadsförhållanden, vilket i synnerhet tar sig uttryck i utebliven politisk

handling. Definitionen av generationen formas därmed i direkt relation till de erfarenheter som förmedlats från den föregående. Vad som håller samman gruppens identitet blir därför i hög utsträckning vad den gränsar mot och vad den särskiljs från. *Expressens* recensent är den som tydligast redogör för de skilda inriktningar som uppstod i sextiotalets svenska upprorsrörelse. Under rubriken ”Så gick det för oss från 60-talet” utgår han från sin egen roll som aktiv i den politiska rörelsen, för att sedan sammanfatta den grupp som utmärkte sig genom att inte ta politisk ställning:

Men i sextiotalsvågen fanns också annat: vid sidan av de politiska grupperna en omfattande upprorsrörelse av betydligt destruktivare art: en vild samling mods, beatnikar, hippies, flower power-människor och flummare i största allmänhet.

Sydsvenska Dagbladet utgår på samma sätt från den politiska medvetenheten i den föregående tidsandan, när recensenten skriver att Lundells roman i viss mening fungerar som beskrivning av ”den flitigt omvittnade besvikelsen efter -68”, men att tyngdpunkten annars ligger på ”den ungdom som nådde sina 20 år i början av 70-talet, som alltså kom lite för sent och som fördenskull aldrig orkat med teorier och slitet bland gräsrotterna”.

I förhållande till andra livsstilar framstår denna särskiljning som den tydligaste, och möjligheterna för de unga tycks på många sätt begränsade till att antingen förhålla sig aktiva eller passiva till samhällsdebatten. Alternativa livsmöjligheter verkar i viss mån begränsade till de erfarenheter som förmedlas inom gränserna för det svenska samhället, och avlägsna influenser betraktas inte spela in i någon högre grad. Recensenten i *Expressen* utvecklar resonemanget om den uppdelade revolt-rörelsen genom att tydligare definiera vilka som ingick i den inriktning han själv inte tillhörde: ”Den andra delen av flodvågen – hippierörelsen, flummarna, de individuella revoltörer som Ulf Lundell skildrar.” Vidare verkar han dock betrakta de båda rörelserna som avvikande från en normalitet, något som gemensamt förenade dem. ”Tillsammans bildade vi en färgstark, väl synlig skara som utifrån måtte tittat sig ganska homogen, med likartade kläder och vanor, likartad smak osv.”

Avgränsningen till ”normaliteten” framträder här som betydelsefull för individernas identitet. Vad som utmärker gruppen betraktas av recensenten som en avvikelse från normen, något som verkar ena ett flertal sinsemellan olika grupperingar. Vanor och smak hos dessa alternativa grupper förenas i en avvikelse från ”normaliteten”. Det medvetna avståndstagandet kan vara en strategi för individen att undkomma den ambivalens som det innebär att ”bli en del av massan”, och distansen till samhället framträder i recensionerna som resultatet av ett högst avsiktligt val. Också *Aftonbladet* beskriver gruppens distans till det etablerade samhället, då recensenten menar att generationens helvete utgörs av ”bostad i förort, käring och ungar”. *Dagens Nyheter* menar att Jack betraktar status- och lönesamhället som totalt oacceptabelt och *Östgöta Correspondenten* läser i romanen ut en skräck för huvudpersonen att tillvaron ska te sig ”svensonsk”. Gruppen utmärker sig i förhållande till denna normalitet i samhället och avståndstagandet verkar tolkas som ett medvetet beslut.

Den kulturella mångfalden och differentieringen av livsmöjligheter tycks inte särskilt utvecklad och betraktas endast undantagsvis i recensionerna. *Dagens Nyheter* konstaterar att boken inte direkt är någon psykologisk utvecklingsroman, utan snarare ”ett färskt utsnitt genom en stad och en livsstil genom ett decennium, ackompanjerat av dessa års musik och med ekon från löpsedlarnas fragmentariska verklighetsvärld”. Hur dessa influenser eventuellt påverkar Lundell och fungerar som alternativ till handlingssätt diskuteras dock inte. Istället beskriver recensenten vidare hur Lundell tillbringar en tid i en stuga i Östergötland, och hälsar på några avhoppade vänner i ett torp utanför Växjö där de odlar majs och hasch samt matar en älg genom fönstret. Också här tycks de alternativa handlingsmönster som beskrivs ligga ganska nära Lundells fysiska miljö, och oberoende av avlägsna influenser. Den traditionella förbindelsen mellan ”fysisk miljö” och ”social situation” är fortfarande tydlig och generationen förväntas i första hand förhålla sig till den omgivande fysiska världen.

Några av kritikerna menar att Lundell influerats litterärt av andra författare och kulturella uttryck, vilket tyder på att de tillskriver avlägsna influenser viss betydelse. *Östgöta Correspondenten* skriver att romanen handlar om ”en svensk Jack Kerouac med the Beat Generation i blick” och vidare att ”i ton påminner Ulf Lundell om den jazz som spelas av Charlie Parker”. *Svenska Dagbladet* lyfter fram liknande referenser när recensenten menar att ”Lundells stilideal i liv som skrift är Jack Kerouac” och att: ”Prosastilen är liksom hos de höga förebilderna ett försök att skapa en motsvarighet till jazzens spontana improvisationer och popmusikens beat”. De betraktar därmed författaren påverkad av informationer som visserligen sträcker sig bortom den svenska nutiden, men som ändå utgör en sammanhållen kulturtradition. Influenserna kan betraktas som avlägsna, men ändå så etablerade att de utgör en del i den kollektiva världen snarare än individens fenomenvärld.

Samtidigt menar *Östgöta Correspondenten* att det är anmärkningsvärt hur litet av livet i stort 1970 som återspeglas i Lundells tankevärld, vilket tyder på en uppfattning hos recensenten att generationen inte tillräckligt utnyttjar möjligheterna till avlägsna influenser. Att den skildrade gruppen väljer att utesluta förmedlade erfarenheter i omvärlden förklaras med den passivitet som utmärker livsstilen. Det innebär att de särskilda praktiker som utmärker livsstilen också är de som förhindrar utveckling genom inkorporering av förmedlade erfarenheter.

5. 1. 3 Kön

Utsagor som refererar till kön eller genus lyser nästan helt med sin frånvaro i recensionerna av *Jack*. Att det ser ut på det sättet går naturligtvis att förklara på flera sätt. Ett rimligt antagande kan vara att manligheten traditionellt betraktas som norm och därför inte behöver jämföras mot något annat. De egenskaper som betonas måste inte karaktäriseras med utgångspunkt i könstillhörighet. Naturligtvis hade det varit av stort intresse att studera hur mottagandet av en kvinnlig romanförfattare sett ut från den här

tiden, då det är möjligt att könstillhörighet diskuterats på ett annat sätt. I de recensioner jag analyserat går det i första hand att konstatera avsaknaden av den här sortens omdömen, och utgå från att den manliga normen inte gjorde dem nödvändiga.

Den enda recension som reflekterar över Jacks handlingsmönster i termer av kön är *Expressens* recensent som kallar det typiskt för generationen att ta tillfälliga jobb på sjukhus, och vidare menar att: "Det var också en sorts revolt. Vi bröt mot en stadig könsroll." Det visar på en tydlig medvetenhet om vad som betraktas manligt respektive kvinnligt, och att detta fungerar som del i identiteten. Att gå emot de etablerade könsrollerna blir i det här avseendet ett aktivt val, och dessutom en form av uppror. Att anamma praktiker som vanligtvis räknas till kvinnliga tolkas av recensenten som ett reflexivt val. I övrigt beskrivs identiteten inte alls i termer av kvinnligt eller manligt, och det tycks som sagt inte överhuvudtaget vara en aspekt som problematiseras. Däremot väljer några av recensenterna att kommentera huvudpersonens kvinnosyn och ger på det sättet uttryck för en feministisk medvetenhet.

Östgöta Correspondenten menar att Jacks livsstil präglas av en brist på känslor där "kvinnor måste vara könsvarelser" och *Dagens Nyheter* konstaterar att han är självupptagen och hänsynslös och att "hans kvinnosyn har sina sidor".

5. 1. 4 Klass och politik

Politiska aspekter utgör grundresonemang i flera av recensionerna, där såväl romanen som dess författare tolkas i direkt relation till klimatet som rådde i det svenska samhället. *Expressen* är den tidning som mest genomgående behandlar bokens politiska tema och inleder sin recension med en sammanfattning av det samhällsengagemang som utmärkte sextioalet:

Sextioalet var en flodvåg. Det blåste upp en storm i mitten av decenniet som nådde ett extatiskt maximum våren 1968, för att sedan sakta bedarra mot sjuttioalet och baksmällan och kolden. Det var upprorets tid. En hel generation unga människor väcktes till en ny politisk medvetenhet. Vietnam var vattendelaren och generatören och kring Vietnamrörelsen uppstod en brokig samling grupper, organisationer och till och med partier. De politiska händelsernas centrum flyttades från riksdagspartiernas dammiga lokaler ut på gatan. Där samlades allt större skaror av bulletinförsäljare, börsinsamlare, demonstranter, sånggrupper och talare och de möttes till en början av en yrvaken och misstänksam allmänhet och inte sällan av polisernas batonger.

Detta går att utläsa som en idealiserad bild av den föregående tidsandan, vilken sedan får agera utgångspunkt för förklaringar av Lundells identitet. När recensenten skriver om den inledningsvis yrvakna och misstänksamma allmänheten uttrycker han sympatier med dem som tog aktiv del i sextioalets proteströrelser. *Aftonbladet* utgår också från förändringar i det politiska klimatet när recensenten återger grunddragen i sextioalets revolt och sedan konstaterar att "Idag blåser kyligare vindar". Det är tydligt att individens motiv och handlingar betraktas som nära kopplade till den svenska samhällsbilden.

Utifrån samma perspektiv beskriver *Dagens Nyheter* hur Lundells attityd till samhället direkt påverkar livsstilen: "Hans liv är anarkistiskt. Knegarsamhället är oacceptabelt". Politiska förhållanden får i citatet en omedelbar betydelse för individens motiv och handlingar. Därefter lyfter recensenten fram gruppens avståndstagande från dem som "accepterat status- och lönesamhället". Inställningen till samhället fungerar här som en så viktig faktor att den för recensenten utgör grund för att definiera Lundells levnadssätt, och individen tycks styras av politiska omständigheter. *Expressen* intar samma utgångspunkt när gruppen ska definieras, och refererar till "den generation unga revoltörer som opponerade sig mot samhället genom att vända sig ifrån det". Det är en formulering som ytterligare betonar opponeringen mot samhället som generationens nav. Vidare menar *Sydsvenska Dagbladet* att gruppen som Lundell beskriver tycks avvika från alla andra grupper innan mitten av sextiotalet. Deras identitet antas kraftigt påverkad av de politiska omständigheterna och recensenten beskriver vidare vad som definierar gruppen:

Utmärkande för dem är att de hänfördes av protester och revolter men att de sen tände snett på frihetssvärmande, slogs ut ur arbetsliv och karriärer och/eller flydde in i spritens och knarkets förlamande sinnesförvirring. I den meningen kan man alltså läsa Lundells roman som ytterligare ett dokument över den flitigt omvittrade besvikelsen efter -68.

Det politiska klimatet finns med andra ord med i nästan samtliga tolkningar och fungerar som en viktig utgångspunkt för recensenterna. Kopplingen mellan individ och politisk omgivning är väl synlig och utgör i många av de kritiska texterna en förklaring till levnadssättet. De destruktiva praktikerna antas vara en direkt konsekvens av samhällets förändringar.

I de kritiska texterna framträder även en uppfattning att romanen i egenskap av en generations röst och en epoks sammanfattning borde ta ställning till det rådande politiska klimatet och huvudpersonens världsfrånvända attityd är något som lyfts fram. *Aftonbladet* ifrågasätter verkets roll som "70-talets roman" med motiveringen: "vad som hände politiskt under dessa år skymtar bara i periferin". Recensenten i *Östgöta Correspondenten* skriver att "samtidigt frapperas man av hur litet av världen i stort 1970 som återspeglas i hans och de andra halvgamlas tankevärld". Båda citaten antyder att individen förväntas inta ett aktivt förhållningssätt till den politiska omgivningen. Rådande samhällsförhållanden förklaras nödvändiga att känna till och att ta ställning till. Som jag tidigare diskuterade tycks generationsidentiteten delvis få sin karaktär genom vad som skiljer den från det politiska engagemanget i den föregående epoken. Denna inställning genomsyrar recensionerna, där ett tydligt antingen-eller-förhållande tycks råda. Från den utgångspunkten läggs ett ansvar på gruppen att direkt uttrycka politiska åsikter genom handling. *Aftonbladet* konstaterar först att revolten som skildras i romanen i själva verket är en form av skenrevolt som tar sig uttryck i en ouppnåelig frihetsdröm, och ifrågasätter därefter den passiva attityd som framträder: "Alternativ i form av politisk handling eller förändrat samhällssystem skymtar förbi i periferin, men utvecklas aldrig. Framför allt tar ingen, inte heller Jack, del i något sådant arbete."

Det går att utläsa ett missnöje med gruppens ovilja att engagera sig politiskt, ett resonemang som senare utvecklas:

Ingenting antyds om varför politisk medvetenhet inte automatiskt leder till politisk handling. Ändå är det principiellt intressant, ty attityden är vanligare än många tror (speciellt bland folkrörelsemänniskor som via föräldrarna "vuxit in" i politiskt arbete och ofta tar för givet att arbetarhärkomst automatiskt leder till politisk solidaritet med arbetarrörelsen). Bottnar denna apolitiska attityd i den materialism som kännetecknar socialdemokratins samhällsbyggande under större delen av efterkrigstiden, speciellt 50-talet?

Lundell identifieras i hög grad utifrån sin bakgrund och den samhällsklass han kommer ifrån. Med detta som utgångspunkt tycks särskilda livsstilspraktiker tillskrivas honom, och dessutom ett ansvar att aktivt engagera sig i politiska frågor. Hans handlande tenderar att bedömas utifrån detta klassperspektiv. Recensenten i *Aftonbladet* försöker också förklara den unga generationens handlingssätt med utgångspunkt i tidigare partipolitiska åtgärder, och det framgår åter att generationens möjligheter i hög grad tolkas i relation till Sveriges politiska klimat.

Svenska Dagbladets recensent resonerar kring klassbegreppet, vilket han tycks tillskriva en framträdande roll i identitetsskapandet. Han uttrycker en förvåning över den avsaknad av politisk medvetenhet som präglar romanen:

Klasslösheten i detta ungdomsskikt som ambulerar mellan KB och Victoria och diverse diskotek och pubar är påfallande. Jack kommer ur arbetarklassen, vilket någon gång påverkar hans synpunkter på flickor med helt annan bakgrund, men i stort sett betyder sådant som politisk åsikt nästan ingenting i detta flytande kollektiv av livsnjutare.

Genom att lyfta fram denna omständighet som något avvikande pekar han på klassbegreppet som betydelsefullt i individens berättelse om sig själv. Även *Aftonbladet* menar att bristen på politisk handling är en central del i boken och diskuterar hur detta samspelar med huvudpersonens klasstillhörighet:

Jack har arbetarbakgrund och han reagerar med ryggmärgen på allt han upplever som överklass, vare sig det handlar om fisförnäma östermalmbrudar, Leninplakat på väggen hos välavlönade salongsrevolutionärer eller den självklara säkerhet som ofta kännetecknar människor med högborgerlig eller överklassbakgrund. Han är medveten om klassamhället, de ekonomiska och politiska realiteterna. Ändå förblir hans revolt emotionell, känslomässig. På sin höjd drömmer han om en förändring.

Genom att exemplifiera hur attribut hos överklassen framträder så uttrycker recensenten en uppfattning att klasstillhörighet är något som tydligt går att utläsa och som i hög grad dikterar en människas livsvillkor och sätt att framställa sig själv. Klass tycks i det här avseendet fungera som betydelsefull faktor i identitetsprocessen. Vidare betonas den apolitiska attityden ännu en gång vilket ytterligare understryker att resonemanget är centralt i recensionen. Klasstillhörighetens betydelse går också att utläsa i *Östgöta Correspondenten*, där recensenten konstaterar att: "Jack hyser en hatkärlek till en samhällsklass han vet han står utanför". Det är en tolkning som antyder att Jacks motiv

och handlingar till viss del styrs av klasstillhörighet. Denna faktor tycks utgöra ett hinder för Jack och recensenten betraktar honom oförmögen att fullt ut konstruera sin självidentitet. Det innebär en uttalad begränsning där olika möjligheter tillskrivs olika samhällsklasser. Huvudpersonen tolkas i den utsträckningen förhindrad att välja de livsmöjligheter som han egentligen skulle vilja och klass framställs som en determinerad faktor i identitetsprocessen.

Att Jack tillhör arbetarklassen innebär att han förväntas reagera på ett visst sätt och att han förväntas ta ställning till politiska frågor. *Göteborgs-posten* återger en situation i romanen som enligt recensenten inte överensstämmer med gruppens handlingsmönster i övrigt: ”Då en av huvudpersonerna gastar ’Leve revolutionen! Leve arbetarklassen! Död åt brackorna!’ känner man vreden koka upp; om något är brackigt så är det en sån här sorts parasiterande flumvänster.”

Åter betonas vikten av politiskt ställningstagande och ett aktivt engagemang. Att hysa vänsteråsikter utan att i handling uttrycka dem framställs av recensenten som parasiterande och en plats inom arbetarklassen innebär automatiskt ett särskilt förhållningssätt. Samma värdering går att utläsa i *Aftonbladet* där recensenten ifrågasätter varför den unga generationens politiska medvetenhet inte automatiskt leder till politisk handling. Klasstillhörighet betraktas därmed som förknippat med ett särskilt handlingsmönster och skyldigheter att delta i den politiska debatten. Identiteten tycks mycket starkt påverkad av samtida och föregående politiska strömningar. Kritikerna tenderar att förklara Lundells handlingar och livsstil genom att relatera dem till en politisk kontext.

5. 1. 5 Estetiska värderingar

De estetiska omdömena utgår i första hand från en diskussion om verklighetsförankring och närvarokänsla. Det tycks viktigt för recensenterna att författaren skildrar något verkligt och att han gör det på ett trovärdigt sätt. Estetiska värderingar blir ibland inte helt enkla att skilja från de ideologiska då de ofta rör värden av äkthet. *Dagens Nyheter* nämner som en av förtjänsterna med Lundells bok att den beskriver sjuttioalets yta på ett träffande sätt, men samtidigt gör det med en ”uppriktighet och oräddhet som tränger igenom den flummiga gemenskapens luddigheter.” *Expressen* lyfter fram liknande stildrag när kritikern menar att: ”Romanen om Jack är en hämningslöst uppriktig och mycket ärlig berättelse.” *Sydsvenska Dagbladet* talar om boken som oerhört närgången. Vidare konstaterar recensenten att: ”Den verkar i anmärkningsvärt hög grad vara skriven inifrån och av en person som verkligen levat och lidit med dessa arma människor”, och att Lundell känns ”intensiv och flämtande nära sin läsare”.

Aftonbladet menar att boken är skriven i en ”korthuggen stil som naket och avslöjande blottlägger ensamheten och ömhetsbehovet bakom den uppskruvade jargongen, de ständiga påtändningarna och slentrianmässiga påsättningarna”, vilket är en beskrivning

av språket som är tydligt laddad med värderingar. Recensenten tycks indikera att författaren ifrågasätter livsstilen han beskriver och att det korthuggna språket bidrar till att lyfta fram ett bakomliggande budskap och därmed fungerar som en form av självbekännelse. Det estetiska drag som värderas positivt är med andra ord uppriktighet och oräddhet. Språket beskrivs i termer som beskriver värden av autenticitet, och i *Sydsvenska Dagbladet* betonas textens närhet till verkligheten. Det är en förbindelse som betonas av flera recensenter, och i några av texterna blandas analysen av verket med fakta om författaren. Gränsen mellan författare och romankaraktär tycks ganska tunn, en omständighet som i några av de kritiska texterna går att utläsa som en garanti för att historien vilar på tillförlitliga grunder. Författarens språk tolkas som ett sätt för honom att realistiskt skildra sin livssituation. *Östgöta Correspondenten* konstaterar att romanen är ”till stor del säkert självbiografisk” och kallar den ”en almanacka över 60-talets slut samt 70-talet fram till den heta sommaren 75” och *Aftonbladets* recensent skriver att det rör sig om en ”såvitt jag kan bedöma självbiografisk roman som löper från 60-talets slut till sensommaren 1975”.

I *Sydsvenska Dagbladet* presenteras *Jack* i en dubbelrecension där den jämförs med Göran Tunströms *Prästungen*, och recensenten pekar bl.a. på de formmässiga likheter som framträder: ”Båda är jagberättelser. Båda blir härigenom verkligheter sedda genom individuella temperament, därtill förstås en sorts självbekännelser.”

Förankringen i det självupplevda och förmågan att skapa en realistisk bild av verkligheten löper som en röd tråd genom större delen av de samlade recensionerna. Värderingar av den estetiska formen vilar i hög utsträckning på Lundells förmåga att övertygande skildra en särskild livsstil i en särskild tid. Författarens uppgift blir i det avseendet att skriva sitt eget liv, en form av ”självbekännelse” eller en ”almanacka” över sin samtid. Den estetiska värderingen som framhålls är uppriktighet och romanen läses som självupplevd. *Sydsvenska Dagbladet* menar att Lundell ”konsekvent kryper in i sitt alter ego Jack”, en formulering som ger intryck av att recensenten betraktar huvudkaraktären som starkt influerad av Lundells egen person. Också *Expressen* refererar till Jack Råstedt som författarens alter ego och *Aftonbladet* tolkar romanen som självupplevd när recensenten slår fast att: ”Dessa människor har existerat, de bör få sina porträtt offentliggjorda.”

Sydsvenska Dagbladet försöker vidare att ge skäl till varför de jämförda verken ska betraktas som generationsromaner, och kommer åter in på resonemang kring det självupplevda temat:

Och måhända är just detta det avgörande kännetecknet på en generationsroman nämligen att dess verklighet ter sig självupplevd och att texten därigenom erhåller en tyngd och en auktoritet som ingen kan komma på att sätta i fråga.

Detta estetiska kriterium går till viss del att tolka som ideologiskt. En roman av det här slaget ska helst vara självupplevd, och ett autentiskt språk gör det mer troligt att så är fallet. Även om *Jack* inte gör anspråk på att vara en självbiografi tolkas den i viss mån

som det, vilket tycks förhöja verkets värde. *Svenska Dagbladet* kallar den "ett stycke verklighet och en bit av sanning om tillvaron" och även *Dagens Nyheter* tar fasta på det verklighetstrognas i romanen: "Plötsligt, rätt som det står på, så är man mitt inne i en precis Stockholmsskildring som etsar fast 1970-talet." Språket betraktas som en produkt av samtiden och det är i upplevelsen av att Lundell berättar sin egen historia som verket får tyngd och auktoritet. Kraven på närvarokänsla och trovärdighet relateras till en språklig jargong som avspeglar den specifika tiden och platsen. Det gör åter att de estetiska omdömena sträcker sig bortom formen och mot något som snarare liknar bedömningar av textens autenticitet. Att författaren lyckas återge ett språk som liknar verklighetens bevisar att han är uppriktig och att historien han berättar är tillförlitlig. Recensenten i *Dagens Nyheter* uttrycker tankegången på ett tydligt sätt när han skriver: "Det finns mycket jargong i Ulf Lundells bok, som gör den stundtals tröttande men som samtidigt är det pris man får betala för närhetskänslan i hans prosa."

Göteborgs-postens recensent uppmärksammar också det tidstypiska uttrycket och menar att det hänger samman med den specifika livsstilens destruktiva praktiker: "Lundell är otvivelaktigt en verbal begåvning, han behärskar skickligt den vildvuxna jargong som trivs bland egotrippare, brassdilare och andra underarter av släktet hippies." Även *Sydsvenska Dagbladet* tolkar romanens språk som en tydlig spegling av den samtida kontexten: "Lundell excellerar i sin tur inte bara i huvudstadens egen dialekt utan med bravur och tröttande ihärdighet i den jargong, den strikt modebetonade rotväliska som gör samtal med Stockholmsungdomar så påfrestande."

Värderingen som går att utläsa är alltså att närvarokänsla betraktas eftersträvansvärt i ett litterärt verk, även om det betyder att det språkligt kan vara tungt att ta sig igenom. Formuleringen i *Dagens Nyheter* tyder inte bara på en värdering där det litterära uttrycket ska sträva efter att träffa återge verkligheten utan dessutom en värdering där läsning ska fungera drabbande. Det är närvarokänslan som gör språket värdefullt även om det kan medföra andra estetiska upppoffringar. Recensenten beskriver vidare språket på ett sätt där det framstår som fysiskt jobbigt att ta sig igenom: "Det känns som om jag inte varit ur kläderna på åtta dagar, i varje fall inte min egen säng. Huvudet är alldeles tjockt, hjärtat fladdrar, lättmjölken smakar konjak och jag står inte riktigt ut med tanken på ytterligare drygt trehundra sidor..."

Från ett annat perspektiv beskriver *Expressen* hur den tidsmässiga jargongen tar sig uttryck i romanen: "Ulf Lundells skildring är full av skarpa iakttagelser och sprudlande infall: hans språk är rikt och levande – en stockholmsjargong när den är som allra mest målande och fantasifull." Det är samma träffsäkra stockholmsjargong som lyfts fram, men här betraktas den som livfull och målande snarare än "tröttande". Det litterära grepp som belyses är med andra ord detsamma men värderingen ser olika ut i de olika recensionerna. Gemensamt är dock att den skarpa skildringen av verkligheten betraktas som betydelsefull för verkets kvalitet. Att övertygande återskapa tidsandan blir därför den estetiska värdering som tydligast går att utläsa i de kritiska texterna, vilket också

framträder i *Aftonbladet*: ”Tonträffningen är oerhört säker; såhär gick snacket, såhär var atmosfären, stämningarna.”

Vidare lyfter några av kritikerna fram Lundells förmåga att sätta samman skiljda influenser till något eget. Det går att tolka som en konsekvens av det moderna samhället, och hur recensenterna förhåller sig till individens strategi att skapa en sammanhängande identitet i en mångfald av information. *Dagens Nyheter* kallar romanen ”ett färskt utsnitt genom en stad och en livsstil genom ett halvt decennium, ackompanjerat av dessa års musik och med ekon från löpsedlarnas fragmentariska verklighetsvärld.” *Svenska Dagbladet* beskriver den estetiska formen med utgångspunkt i kulturella referenser:

Prosastilen är liksom hos de höga förebilderna ett försök att skapa en motsvarighet till jazzens spontana improvisationer och popmusikens beat, på en jargong som ofta liknar ett alldeles eget språk. Detta betyder inte att Lundell verkar litterär efterapare. Han har gjort den stil han använder till sin egendom med den begåvade författarens självklara sätt och framstår som en helt legitim arvtagare till ”the beat generation”.

Det språkliga uttrycket får i det här citatet vissa likheter med den giddenska identitetsprocessen, där val bland en mängd möjligheter bildar den helhet som utgör individens självidentitet. Kulturella referenser men också avlägsna influenser som de skildras på löpsedlarna utövar på det här sättet påverkan på det litterära uttrycket. Med liknande utgångspunkt men utan att utveckla resonemanget i samma utsträckning menar *Aftonbladets* recensent att: ”I ton påminner Ulf Lundell om den jazz som spelas av Charlie Parker, i ord och berättarglädje är han ett barn, fullsprutad med knark, whisky och vin.”

Den estetiska formen framställs i de här recensionerna som en slags collageeffekt, där skilda intryck i Lundells omgivning fogas ihop till något nytt. Språket påverkas av kulturella intryck eller händelser som skildras i media och bildar en helhet som är typisk för sin tillkomsttid. Den tolkning som tydligast går att utläsa i materialet är att romanens språk präglas av uppriktighet och närvarokänsla. Verket betraktas till stora delar självupplevt vilket gör att det tilldelas mer tyngd och auktoritet.

5. 1. 6 Det självbiografiska projektet

I recensionerna av *Jack* framstår identitetsprocessen som delvis styrd av klassfaktorer och det politiska klimatet i stort. Individens tycks påverkad av svenska samhällsförhållanden och handlingsmiljöerna verkar i viss utsträckning begränsade till den fysiska närheten. I några av de kritiska texterna framträder dock en syn på individen som genom reflexiva val har möjlighet att skapa sin självidentitet. *Dagens Nyheter*s recensent skriver att Lundell ”slagfärdigt visar hur språk-jargong, idéer, klädessätt osv. visar vem en människa vill vara, var hon hör hemma”.

Det visar på en tydlig medvetenhet om de mekanismer som ingår i identitetsprocessen. Identitetsmarkörer som uttrycks genom smak och språk betraktas som grundläggande omständigheter när människan konstruerar självet. När recensenten betonar att detta är val som markerar vem människan vill vara uttrycker han individens förmåga att konstruera sin livsberättelse och med hjälp av kulturella referenser välja sin egen plats. *Svenska Dagbladet* menar att Lundell är tydligt påverkad av Tom Wolfes sätt att beskriva "surfare, knarkare och helvetesänglar. Liksom dessa talar Jack och hans flummiga polare mycket om att 'leva sin film' eller 'göra sin pryl på sin scen'." Det är ett resonemang som går att koppla till de estetiska värderingarna där gränsen mellan liv och verk betraktades som tunn.

Formuleringen "leva sin film" beskriver en individ som på egen hand väljer sin livshistoria i den ström informationer om alternativa livsmöjligheter som omger honom. Att i den bemärkelsen "göra sin pryl" tycks i recensionen laddat med negativa värderingar, och kopplat till det "flummiga" levnadssätt som Lundell får representera. Samma recensent beskriver livsstilen som ett försök att "leva enbart i nuet, på jakt efter de yttersta upplevelserna och utlevelserna". Detta frihetstema återkommer i flera av recensionerna och får inta en central plats i livsstilen. Samma recensent skriver fortsättningsvis hur gruppen utmärks genom sin ostrukturerade livsbana: "Den utspelar sig bland människor som försöker leva enbart i nuet, på jakt efter de yttersta upplevelserna och utlevelserna."

Ansatsen att lyfta fram gruppens strävan efter frihet är genomgående i recensionerna. *Aftonbladet* refererar till boken som "en roman om drömmen om den totala friheten" och *Göteborgs-posten* konstaterar att: "Den livsstil som Lundell ägnat sin skrift förnekar framtiden och existerar bara i det närvarande." Att på det här sättet förhålla sig oberoende av utvecklingsbanan mellan det förflutna och framtiden framstår som problematiskt. Gruppens handlingssätt grundas på ambitionen att leva i det nuvarande utan att planera för framtiden eller reflektera över bakgrunden, vilket kan innebära att individens biografiska berättelse inte betraktas som sammanhållen och genuin.

Göteborgs-posten förhåller sig i hela recensionen kritisk till det beskrivna levnadssättet och sammanfattar i det sista stycket sin uppfattning om livsstilen som framträder: "Romanen både uttrycker och beskriver ett undflyende levnadssätt, utan hållpunkter, utan kampvilja eller visioner."

Genomgående tycks recensenterna tolka livsstilens frihetssträvan som ett sätt att slippa undan livsplanering genom att ständigt befinna sig i det nuvarande. Det är ett ostrukturerat livsmönster som överlag betraktas kritiskt av recensenterna. Uppfattningen som går att utläsa är att individerna dels förväntas relatera till en bakgrund av politisk medvetenhet, men också till en framtid som innebär ett inrättande i samhället. Friheten och oberoendet tolkas som en övergående fas, vilket bland annat *Expressens* recensent tydligt ger uttryck för: "Förr eller senare kommer insikten om den totala frihetens omöjlighet smygande och nya mönster tar över."

Dagens Nyheter pekar också på omöjligheten med fullkomlig frihet och liv i det nuvarande: "Det går några år och sedan ser man dem långsamt på glid mot den anpassning de föraktat. Det är svårt att leva fri och uppriktig utan att gå under." Även *Aftonbladet* konstaterar att "denna frihetsdröms baksida är att alla förr eller senare går under" och recensenten i *Expressen* sammanfattar tankegången när han skriver att den flodvåg som Lundell tillhörde under sjuttioalet antingen löstes upp eller förslummades: "Det kan naturligtvis inte gå så mycket annorlunda om man, som i Jacks fall, driver vidare utan att hitta ett fäste, en rottråd, en insikt om sin egen roll i det stora sammanhanget."

Vidare anknäver *Svenska Dagbladet* till sitt tidigare resonemang och konstaterar att "för de flesta är ändå detta "att leva sin film" bara ett genomgångsstadium", vilket i viss mån ifrågasätter hela tanken om livsbiografin som skapas genom reflexiva val. Att "leva sin film" och det centrala frihetstema som definierar gruppen betraktas som ett ungdomligt fenomen. Det blir en livsstil som är tidsbestämd, och präglad av ett framtida val mellan fortsatt frihetssträvan eller ett inrättande i "knegarsamhället". Detta val framställs som oundvikligt och det går i recensionerna att utläsa en tydlig värdering om vilket beslut som är att föredra.

Gruppens levnadsmönster tycks som sagt relativt styrt av politiska och klassmässiga bakgrundsfaktorer och identiteten betraktas bara i viss utsträckning vara ett resultat av individens medvetna val.

Sammanfattning av analysen

Sammanfattningsvis tycks livsstilmönstret bestå av destruktiva praktiker som av recensenterna kopplas till ett bristande samhällsengagemang. Generationen jämförs tydligt med den grupp som föregick dem, och som utmärkte sig genom politisk aktivitet. Ett avståndstagande från samhället är också framträdande, vilket kan tolkas som ett medvetet val för att undkomma att "bli en del av massan". Utsagor som betraktar könstillhörighet lyser med sin frånvaro i recensionerna. En möjlig tolkning är att manligheten ofta betraktas som norm och därför inte behöver problematiseras. Däremot framstår klass som en betydelsefull faktor i generationsidentiteten. Jacks handlingsmönster tolkas i hög grad med utgångspunkt i klasstillhörighet. Hans bakgrund i arbetarklassen betraktas begränsa handlingsmöjligheterna, samtidigt som den tillskriver honom skyldigheter att aktivt delta i den politiska debatten. De estetiska värderingarna som framträder tydligast är de som behandlar romanens verklighetsförankring. Autenticitet och trovärdighet lyfts fram som betydelsefullt och många recenser tilldelar boken större värde då den framstår som självupplevd. Det är upplevelsen av att boken är en sannskildring som ger den tyngd. Gränsen mellan det levda och det skrivna kan betraktas som tunn, och i flera recensioner nämns Jacks försök att "leva sin film". Det visar på en viss medvetenhet om individens självbiografiska projekt. Till stor del

framstår dock identiteten som styrd av klassfaktorer och den politiska omgivningen.

5. 2 Allt

Martina Lowdens debutroman från 2006 kretsar kring huvudpersonen M under åren 2003-2006. M är en ung kvinna, 19- 22 år, och de stora likheterna med författarinnan gör att boken har tolkats som självbiografisk. Någon handling i traditionell mening är svår att tala om, då dagboksformen gör att sidorna fylls av vad som tycks vara slumpmässiga intryck från M:s vardag. Romanens fragmentariska form har blivit mycket uppmärksammasad, och beskrivits som en nyskapande blandning av prosa, aforistiska betraktelser, lyrik och litterära referenser.

5. 2. 1 Livsstil

Livsstilen i *Allt* går ur den samlade kritiken framförallt att utläsa genom ett särskilt förhållningssätt till kultur. Det är i synnerhet litteraturen som får fungera som utgångspunkt när livsstilpraktiker och handlingsmönster ska beskrivas. *Dagens Nyheter* inleder recensionen genom att placera romanen i en kulturell kontext: ”Det har tagit ett par decennier för den svenska kulturkritikens apparatchniks att nås av ryktena, men nu har det nått fram: det som brukade kallas finkultur har blivit en subkultur.” Här framträder en tydlig medvetenhet om debatten kring kulturens ställning, där bruket av traditionella kulturella värderingar diskuterades som en ungdomlig trend. Denna öppning placerar genast Lowden i samtidens kulturdebatt, vilket får utgöra grund för livsstilen. På samma tema resonerar *Sydsvenska Dagbladet*, när recensenten skriver att författarinnan redan var något av ett namn innan debuten, med tillägget ”åtminstone i den subkulturella höglitterära ungdomsvärld som frodas på bloggar och Internet och där personer som Cartarescu och Horace Engdahl är hjältar”.

Författaren tilldelas här en plats i en höglitterär subkultur inom vilken särskilda referenspunkter fungerar som identitetsmarkörer. Genom att beskriva handlingsmiljöerna som internetbaserade förankras generationsidentiteten i samtiden och det är tydligt att en globaliseringsaspekt finns med vid tolkningen. Miljöer bortom de fysiska betonas som relevanta för generationens möjligheter till kommunikation och förmedling av erfarenheter från olika sammanhang. Detta innebär en utbredning av det sociala livets ”situationella geografi”, vilket kritikerna verkar betrakta som en förutsättning för den specifika gruppens identitet. Dessa vidgade kommunikationsmöjligheter nämns även senare av *Sydsvenska Dagbladet*, när kritikern diskuterar dagboken som genre och refererar till den ”vildvuxna flora av skiftande kvalitet” som hon menar sprids ”på Internet, bloggar och i skunkdagböcker.” Recensenten i *Dagens Nyheter* resonerar vidare kring finkulturens nya roll som del i ett subkulturellt mönster:

Likheterna mellan de nytillkomna generationernas förhållande till klassisk konst och intellektuell diskussion liknar på pricken det som andra subkulturer har till respektive

intresseområde – elitismen, duellerna i fråga om kunskaper och referenser, de gemensamma träffpunkterna och organen.

När han pekar på vilka kriterier som gör att gruppen kan räknas som subkulturell definierar han samtidigt handlingsmönstret inom en sådan gruppering. Samhörigheten förklaras vila på elitistiska grunder, där referenser och kännedom om särskilda koder fungerar utmärkande. Den ökade förmedlingen av livsstilar är utgångspunkt i resonemanget och livsstilen uttrycks genom ett mönster av kulturella referenspunkter. Detta sätt att använda särskilt utvalda influenser kan tolkas som en strategi för individen i det senmoderna samhället att förhålla sig till den kulturella mångfalden och skapa en sammanhållen identitet. Livsstilen beskrivs kretsas kring ett särskilt intresseområde där det är viktigt att visa upp sina kunskaper, ett förhållningssätt som går att tolka som ett typiskt posttraditionellt fenomen. Som det subkulturella handlingsmönstret framställs verkar det framförallt betydelsefullt för en yngre generation och i relation till jämnåriga.

Bruket av populärkulturella referenser tycks med andra ord betydligt viktigare som materiell inramning till livsstilen än i mottagandet av *Jack*, där det i första hand var livsstilspraktiker av destruktivt slag som lyftes fram av kritikerna. Det centrala temat i *Allt* beskrivs istället vara en bildningstanke som går tillbaka till den klassiska litteraturen. *Aftonbladet* skriver att: ”Ett klassiskt humanistiskt bildningsideal, ett borgerligt 1900-tal, susar fram över sidorna.” Det visar precis som i *Dagens Nyheter* att boken tolkas med utgångspunkt i ett särskilt förhållningssätt till litteraturen.

Upsala Nya Tidning konstaterar att hon namedroppar alla namn som kan tänkas kopplas till bildning och tolkar därmed de kulturella referenserna som en strategi att framhålla sin identitet. Samma läsning framträder i *Helsingborgs Dagblad* där recensenten påpekar att det ”namedroppas och citatbombas sida upp och sida ner.” Han definierar fortsättningsvis huvudpersonen som: ”En nittonårig flicka som kastar sig huvudstupa in i litteraturen och aldrig kommer ut igen”, vilket ytterligare betonar den litterära utgångspunkten i huvudpersonens identitet. Kunskap får fungera som identitetsmarkör på ett sätt som tydligt skiljer sig från den livsstil som gick att utläsa i tolkningarna av *Jack*, något som uttrycks explicit av *Upsala Nya Tidnings* recensent när hon definierar författarens ambition: ”Hon menar att bildning är viktigare än att dricka öl.”

Recensenten i *Dagens Nyheter* redogör vidare för referenspunkter inom olika subkulturer för att ytterligare definiera den nya gruppens förhållningssätt till finkulturen. ”Goth-kulturens självklarheter, för att ta ett exempel – Bauhaus, Poppy Z Brite, Type O Negative och så vidare – kan översättas till högkulturens Samuel Beckett, Witold Gombrowicz och Natalie Sarraute.” Med denna exemplifiering lyfter han åter fram den höglitterära kärnan i gruppens identitet, men placerar den samtidigt parallellt med övriga subkulturer. Genom att markera de särskilda mekanismer som skiljer gruppen från en äldre generation kan bildningsidealet få funktion som identitetsmarkör inom en särskild subkultur. De litterära referenserna granskas alltså som en del i det subkulturella handlingsmönstret och recensenten lämnar möjligheten öppen att intresset kan ingå i ”duellerna i fråga om kunskaper”, lika mycket som ett genuint intresse. Identiteten

framställs i det här resonemanget som nära kopplad till populärkulturella referenspunkter. Han anknyter vidare det finkulturella temat och bruket av litterära referenser till det särskilda förhållningssätt som utmärker unga subkulturer:

Ni vill ha finkulturen som stridslysten uppkäftighet? I debutromanen "Allt" listar Martina Lowden ungefär 120 författares efternamn i bokstavsordning, bland annat Amis, Barnes, Burroughs, James, Mann och Sand. Därefter skriver hon: 'Om ni nyss har ställt er frågorna 'Kingsley eller Martin?', 'Djuna eller Julian?', 'Edgar Rice eller William S?', 'Henry eller P.D.?', 'Heinrich eller Thomas?', 'Arne eller George?', då tycker jag om er'. För självklart finns det rätta svar till alternativen. Hon behöver inte ens redovisa dem.

Upsala Nya Tidning väljer att citera samma passage, med tillägget: "Jag gissar att det finns professorer här i staden som blir mörkgröna av avund eftersom en 23-årig tjej listar drygt 100 författares efternamn i bokstavsordning". I likhet med *Dagens Nyheter*s recension behandlas de kulturella referenserna som en strategi för individen att duellera sina kunskaper. Här framhålls dock Lowdens möjligheter att mäta sig med människor som traditionellt räknas ha högre status i egenskap av ålder och position. Det är den kulturella kunskapen som betraktas central i identiteten, vilken kritikerna tydligt betraktar som konstruerad av Lowden i en aktiv process. Genom att visa upp sina kunskaper menar de att hon utmanar den vuxna generationen, då referenserna är sådana att de innehar värde också utanför det ungdomliga sammanhanget. När *Upsala Nya Tidning* skriver att Lowden väljer bildning framför öldrickande framstår det också som en värdering av ett typiskt ungdomligt mönster vilket författaren avviker ifrån. Här går det att utläsa en tydlig skillnad mellan livsstilsmönstret som framträder i mottagandet av *Allt* och *Jack*. Livsstilen som utmärker Lowdens generation betraktas på ett annat sätt accepterad i det vuxna samhället, och den materiella ramen utgörs av litterära referenspunkter som är användbara utanför det specifika sammanhanget. Det bildningsideal som framträder som livsstilens huvudtema innebär att gruppen tilldelas en annan status.

5. 2. 2 Förhållande till alternativa livsmöjligheter

De finlitterära referenspunkterna innebär därmed att Lowdens livsstil accepteras av en äldre generation på ett annat sätt än många andra subkulturer. Samtidigt som det är en livsstil som definieras utifrån subkulturella handlingsmönster och på samma sätt formas genom reflexiva val får den till viss del en annan plats i samhället. Lowden opponerar sig inte mot en äldre generation genom att tillämpa praktiker som traditionellt tillskrivs ungdomar, utan utmanar dem snarare på deras egna villkor. *Upsala Nya Tidning* menar att författaren redan är "Lowden med hela (litteratur) Sverige" och att "hon hängde redan med (mig veterligen) det viktiga folket", vilket visar att hon accepterats i viktiga kulturella kretsar. *Dagens Nyheter* presenterar en tolkning som till viss del intar ett annat perspektiv: "Och därmed bryter Lowden högljutt mot en regel som etablerats av en liten nations ängsliga kulturstrateger. Hade jag själv skrivit Goethe utan prefixet "den tyske författaren Johann Wolfgang von", så hade jag riskerat att placeras i stock utanför DN:s huvudingång vid Gjörwellsgatan."

Det är en synpunkt som delas av *Helsingborgs Dagblad* där recensenten menar att författaren är väl medveten om den förvirring som hennes roman kan komma att skapa: ”Och att det är bra så. Eftersom hon så uppenbart vill fucka upp den för henne så tråkiga samtidslitteraturen med någonting nyskapande.” Även *Expressen* nämner detta förhållningssätt när recensenten menar att stöddiga nykomlingar med jämna mellanrum attackerar den litterära bekvämligheten, och vidare refererar till ”en ny blobbjobb” där Lowden fungerar som en av de drivande. Författaren framstår i de här citaten opponera sig mot det litterära etablissemang genom att bryta mot reglerna. Hennes identitet formas genom ett medvetet avståndstagande till ett vuxet samhälles vedertagna normer, en tendens som i viss mån påminner om Lundells uttalade opponering mot den äldre generationen.

Fortsättningsvis kommenterar samma recensent Lowdens främsta ambition att lösa Enar Åkereds korsord i *Dagens Nyheter* med ”vilket givetvis kan ses som en allegori över den unga intellektuellas strävan mot anakronisk marginalisering”, en ytterligare tolkning av avståndstagandet som något självvalt och strategiskt. Genom att forma sin identitet i motsatsförhållande till en normalitet undviker individen i det här fallet den ambivalens som det kan innebära att ”bli en del av massan”. Att välja sin egen marginalisering tolkas av recensenten som en strategi i identitetsprocessen. I motsats till den genomgående tendensen i *Jack* så tycks Lowdens opponering mot det rådande samhällsklimatet betraktas som något positivt. *Expressen* analyserar romanen ur ett samhällskritiskt perspektiv: ”Sakletandet och det slumpmässiga textsamlandet djupladdas, intelligent kitsch, privatmagiska prylar och texter parerar konsumtionssamhällets tomhetsfylla.”

Samtiden definieras i det här stycket som en konsumtionskultur, vilken Lowden medvetet valt att distansera sig ifrån. Det tyder på en negativ syn på globaliseringens verkningar och uttrycks vidare i samma text: ”Jag beundrar M:s upphöjda lugn inför det dödfödda projektet att få ordning på liv, text och materia.” Den ökade mängd influenser som förmedlas i media betraktas i recensionen som en slags stress individen är tvingad att förhålla sig till. När Lowden själv väljer vilka informationer som ska få betydelse i hennes liv och sorterar bort övriga tolkas det som ett sätt att hålla fast vid en homogen identitet i det senmoderna samhället. Samma resonemang går att utläsa i *Sydsvenska Dagbladet* där författarens listmani betraktas som ett ”svar på informationssamhällets tryck, en generations sätt att bringa ordning i kringflaxande fragment”. Kritikerns bild av samtiden verkar med andra ord präglad av en modernitetskritik, där mängden informationer i det globaliserade samhället leder till stress. När Lowden väljer att djupladda föremål som inte normalt anses värdefulla betraktas detta som en yngre generations sätt att hantera samtidens information overload.

Jag nämnde tidigare hur några av recensenterna tolkade livsstilen som ett resultat av spridningsmöjligheterna på Internet. *Upsala Nya Tidning*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Sydsvenska Dagbladet* nämner också att Lowden inledningsvis tog plats i litteratursverige genom nättidsskriften *O-*. Paradoxalt nog verkar tillgången till nya media här tolkas som en förutsättning för den nya generationens livsstil. Där identiteten å ena

sidan formas ur en kritik mot den senmoderna informationshetsen gör den å andra sidan det på arenor som inte vore möjliga utan informationssamhället.

Vidare framstår avståndet till ett omgivande samhälle relevant för gruppens identitet. *Expressen* talar som sagt om Lowdens strategiska fixering vid föremål som verkar värdelösa i ”den normala konsumentens/läsarens ögon” och *Upsala Nya Tidning* definierar identiteten i motsats till ”vår tids syn att det är viktigare att veta vem som vann i Melodifestivalen än att känna till Aniara”. I likhet med recensionerna av *Jack* tycks det med andra ord existera ett homogent ”annat” som generationsidentiteten konstrueras i relation till. I mottagandet av Lundells roman fick denna normalitet representeras av ett ”knegarsamhälle” som kritikerna ansåg det omöjligt att helt undkomma, medan det i Lowdens fall utgörs av ett informationssamhälle. De alternativa livsmöjligheter som möter huvudpersonerna skiljer sig ganska kraftigt och därmed också kritikernas tolkningar av deras livsstilsval i ljuset av andra möjligheter.

Diskussionen kring handlingsmönster och val inom olika subkulturer som jag redogjorde för under föregående rubrik är naturligtvis relevant också i det här sammanhanget. Recensenterna talade där om en identitet som formades genom strategiska val, vilka i synnerhet rörde kulturella referenser och som utgjorde grunden i de subkulturella gemenskaper som formades kring olika intresseområden. Som en förutsättning för den sortens grupperingar kan antas en förmåga hos individerna att förhålla sig till strömmen av mångkulturella informationer som utmärker det senmoderna samhället. Ramarna för den yngre generationens fenomenvärldar tycks med andra ord ha breddats och individerna har tillgång till en större mångfald av förmedlade erfarenheter. Ett val mellan anpassning till vuxensamhället eller ett fortsatt oberoende verkar inte längre betraktas som en nödvändighet. Den unga generationens valmöjligheter tolkas som utvidgade, och den ökade skildringen av alternativa livsstilar i media beskrivs i termer av subkulturella grupperingar. Den unga generationen beskrivs även som relativt fri att aktivt ta avstånd från samtidens överflöd av heterogena influenser.

5. 2. 3 Kön

Även om det posttraditionella samhället innebär att individen i allt högre utsträckning är fri att forma sin egen identitet går det inte att bortse från vissa bakgrundsfaktorer. De recensenter som använder någon form av köns- eller genusperspektiv på romanen gör detta genom att relatera till en samtida trend inom litteraturen. De pekar på Lowden som avvikande från en ”bekännelselitteratur” som de anser dominera bland unga kvinnliga författare. *Sydsvenska Dagbladet* uttrycker explicit denna samtida syn: ”Unga kvinnors bekännelselitteratur har ju blivit en särskild genre där olika psykiska och fysiska lidanden har dokumenterats för att vidga förståelsen för ett visst predikament”. Unga kvinnor anses här direkt relaterade till en specifik litterär genre vars huvudsyfte är att trovärdigt redogöra för sin egen livssituation. Det innebär vidare en syn på unga kvinnor som en utsatt grupp, då det i synnerhet är olika sorters lidande som utmärker genren. Här

framträder en tydlig uppfattning att kön av regel utgör en relevant bakgrundsfaktor i identiteten.

Från samma utgångspunkt påpekar *Upsala Nya Tidning* att det inte är den typiska ”unga tjejens dagbok”, vilket senare förklaras med ”Inga ’han ringde aldrig’ eller ’varför är jag så misslyckad’.”

Också här skildras den unga kvinnan på ett negativt sätt och tilldelas en utsatt position i samhället. Lowdens identitet lyfts fram som avvikande från den normen, ett särskiljande som används för att peka ut vad som utmärker henne. Det tjänar till att upphöja författaren på bekostnad av unga kvinnor i allmänhet. Genom att poängtera att hon trots sin könstillhörighet inte faller in i det rådande mönstret framträder en uppfattning att kön är en faktor som är viktig för identiteten. Särskilda egenskaper och ett särskilt handlingsmönster framställs som kvinnligt, och identiteten är beroende av ett inrättande eller ett avståndstagande. Strategin att använda sig av egenskaper som i klassisk mening betraktas som manliga beskrivs av *Svenska Dagbladets* recensent:

Det brukar hävdas att nördighet är en exklusivt manlig egenskap. Det är naturligtvis fel, och den som inte tror mig bör genast läsa denna underbart nördiga författare. Vem utom en äkta ordnörd skulle sätta ihop en tio sidor lång berättelse (om en mordisk författare) helt bestående av exempelmeningar ur Norstedts svenska ordbok?

Att Lowden bryter mot traditionella könsroller framstår som en relevant aspekt för recensenterna att lyfta fram när de försöker karakterisera henne. Att strunta i invanda könsmonster på det sätt som *Svenska Dagbladet* beskriver tycks laddat med positiva värderingar. Samtidigt är det tydligt att åsikten ”nördighet är en exklusivt manlig egenskap” av recensenten betraktas som allmänt spridd, vilket pekar på att det är ett könsmonster som trots allt är rådande. Det går därför att dra slutsatsen att kategorin kön betraktas betydelsefull som bakomliggande faktor, även om det är avståndstagandet som i vissa fall blir definierande. En möjlig tolkning är att även könstillhörighet betraktas som ett reflexivt val, där det är möjligt för individen att integrera typiskt manliga och typiskt kvinnliga egenskaper. Att välja att inte förhålla sig till könsaspekten betraktas också som ett val. Det är tydligt att kritikerna ser överskridandet av könsbarriärer som en del i identitetsskapandet.

I *Expressen* definieras romanen som ”knastertorr och krass på de flesta områden där tjejer förväntas mjukna” vilket uttrycker värderingar kring kvinnlighet som recensenten tycks ifrågasätta. Vidare skriver hon ”ibland kommer jag att tänka på de könsneutrala karaktärerna i Gabriella Håkanssons böcker”. Identiteten betraktas därmed undkomma traditionella köns kategorier. Stycket fortsätter med en beskrivning av vad den beskrivna motsatsen till kvinnlighet egentligen innebär: ”Det finns alltså inte många spår av fniss kring killar här, inte mycket intresse för att passa in i det konventionella skönhetsidealet, ingen masochistisk chic desperation.” Den könstillhörighet som lyfts fram är med andra ord en som undviker det ”typiskt kvinnliga”, vilket definieras genom negativa egenskaper och en utsatt position i samhället. Istället tolkas Lowdens identitet antingen som

könsneutral eller i termer av ett typiskt manligt handlingsmönster. Att det är en aspekt som tas upp i så många av recensionerna tyder på att frågan anses viktig att förhålla sig till. Det går att utläsa en positiv värdering av det könsöverskridande och neutrala, på samma gång som könsdikerade handlingsmönster fortfarande verkar rådande.

5. 2. 4 Klass och politik

I mottagandet av *Allt* betonas inte faktorer som klasstillhörighet och politiska ställningstaganden i samma utsträckning som i recensionerna av *Jack*. Istället är det snarare kulturpolitiska frågor som framhålls, där den klassiska litteraturens ställning står i fokus. Det samspelar med beskrivningarna av gruppens handlingsmönster och det bildningsideal som framstår som centralt för livsstilen. *Sydsvenska Dagbladet* refererar till Lowdens sammanhang som en subkulturell höglitterär ungdomsvärld, och *Dagens Nyheter* konstaterar att ”det som brukade kallas finkultur har blivit en subkultur”.

Detta anknyter direkt till den kulturpolitiska debatten som omgav romanen där det diskuterades hur finkulturen kommit att bli en subkultur vid sidan av andra.

Däremot framstår det partipolitiska klimatet i Sverige inte längre som en central fråga. Där detta fungerade som omedelbar utgångspunkt i mottagandet av *Jack* för att beskriva samtidens förutsättningar och för att analysera huvudpersonens handlingsmönster, omnämns det inte alls i mottagandet av *Allt*. En möjlig tolkning är att individen inte längre betraktas som omedelbart bunden till den fysiska miljön. Den ökade tillgången till avlägsna influenser innebär en fenomenvärld som i högre utsträckning kan förhålla sig oberoende av det närliggande samhällsklimatet. Lundells avståndstagande från normaliteten tolkades som en distansering från ett svenskt ”knegarsamhälle” medan det i Lowdens fall snarare rör sig om en odefinierad omvärld konstruerad av avlägsna influenser.

I den mån *Allt* behandlas som politiskt påverkad relaterar kritikerna till ett litterärt sammanhang snarare än ett brett samhällsperspektiv. Eftersom bildningsidealet beskrivs som centralt tema innebär det att de få politiska aspekter som framträder är kopplade till kulturella värderingar. *Aftonbladet* refererar till ett ”klassiskt humanistiskt bildningsideal, ett borgerligt 1900-tal”, en formulering som låter politiska överväganden stanna vid ett förhållningssätt till litteraturen. Generationsidentiteten kan här tolkas som relativt oberoende av klassförhållanden och istället blir kulturens ställning den samhällseliga fråga som tydligast berörs i recensionerna. Den enda text som uttryckligen behandlar romanen som klassbunden är *Helsingborgs Dagblad*. Recensenten konstaterar att det i hans omdömen ligger en del avundsjuka, något han sedan försöker förklara:

För det är på många sätt en självklart tillåtande text som ligger på köksbordet. En som skiter i hur det egentligen ska se ut. Kanske beror det på att det är en borgarbohemisk generationsroman? Eller på att författaren inte tryckts ner av skrivarkurser och liknande? Avundsjukan har att göra med den inbyggda jantelagens imperativ.

Citatet signalerar en negativ värdering av det ”borgarbohemiska”, vilket i samband med begreppet ”generationsroman” går att tolka som en uppfattning hos recensenten att detta är ett typiskt samtidsfenomen. Borgarbohem innebär en individ som vanligtvis kommer från medelklassbakgrund, men ändå väljer att tillägna sig vissa handlingssätt som räknas till traditionellt bohemiska. I många avseenden kan det tydas som ett senmodernt förhållningssätt till klassbegreppet, då det betyder att plocka upp markörer från skilda klassammanhang. På det här sättet tycks också klassbegreppet tolkat som styrt av reflexiva val. Istället för att utgöra determinerad bakgrundsfaktor betraktas det som en valmöjlighet i den ström av alternativa livsmöjligheter som individen förhåller sig till.

Det går också i recensionen att utläsa ett missnöje med Lowdens sätt att avfärda ”skrivarkurser och liknande” och därmed socialdemokratiska folkbildningstankar. Det är ett avståndstagande som flera av recensenterna reflekterar över. *Dagens Nyheter* väljer att presentera boken med rubriken: ”Ska alla med? Debutanten Martina Lowden är svindlande von oben.” Formuleringen återkommer senare i texten när recensenten konstaterar att Lowden bryter mot den regel som etablerats av landets ängsliga kulturstrateger: ”Alla ska med!” Lite senare återvänder recensenten till författarens avståndstagande från den sortens folkbildningsideal och väljer att citera en passage ur romanen för att exemplifiera hur det tar sig uttryck:

När hon avfärdar alla-ska-med-kulturen är det alltid svindlande von oben: ”Houellebecq-hype känns jävligt 2001”. Eller om den nutida svenska litteraturen: ”Kan de inte bilda studiecirklar istället? Sitta på sina lokalbibliotek mellan arton och tjugo om onsdagskvällarna och tala om Sveriges miljö?”.

Det är en tendens som också uppmärksammas av *Upsala Nya Tidning* som konstaterar att: ”Allt är ohyggligt von oben, och hon struntar i det.” Lowdens uttalade avståndstagande från en socialdemokratisk grundtanke där ”alla ska med” verkar av kritikerna tolkas som ett sätt för henne att själv definiera sin plats i samhället. För att knyta an till det borgarbohemiska resonemanget så går det att utläsa en tolkning av en ökad möjlighet till reflexiva val. Individen tycks inte i samma utsträckning vara beroende av vare sig klassmässiga bakgrundsfaktorer eller partipolitiska ställningstaganden. Individen tillskrivs av recensenterna större friheter att förhålla sig politiskt, där handlingsmöjligheterna i mottagandet av *Jack* var ganska begränsade. I synnerhet klassbegreppet verkar i detta posttraditionella sammanhang förlorat något av sin roll som bakomliggande faktor, och istället blivit ytterligare ett reflexivt val i individens identitetsprocess.

5. 2. 5 Estetiska värderingar

Sydsvenska Dagbladet beskriver romanen i förhållande till sin omgivning och menar att: ”Allt är därmed en bok som inte alls berättar ”allt” utan snarare tecknar ett hypersmalt och hyperskarpt snitt av tillvaron, och det är det som orden inte berättar som skapar

spänning och nerv.” Språket betraktas här i viss grad återge verkligheten, men med utrymme för läsaren att själv fylla i luckorna. Uppriktigheten och den verklighetsnära skildringen som dominerade de estetiska värderingarna i kritikernas analys av *Jack* kan tolkas som utbytta mot ett språk där en del av framställningen ligger under ytan. Det betyder inte att kopplingen mellan skriften och dess omgivning är frånvarande i kritiken av *Allt. Svenska Dagbladet* väljer exempelvis att uttryckligen betona hur romanen är nära förbunden till sin tid:

Allt är också extremt här och nu. Samtiden skriker ibland så högt från sidorna att jag nästan tvingas hålla för öronen. Om det innebär att den kommer att kännas föråldrad redan om tio år vet jag inte. Men jag tror inte det. Martina Lowden har lyckats med konststycket att öppna läsarens ögon för språkets mirakel. Vad kan vara mer tidlöst än det?

Den estetiska förankringen i samtiden beskrivs på ett något annorlunda sätt än i mottagandet av *Jack*. Det som recensenterna lyfter fram är inte i lika hög utsträckning förmågan att språkligt återge en jargong, det blir snarare romanens faktiska form som tidsmässigt definierar perioden.

En tendens som visar sig vanligt förekommande i recensionerna är att låta beskrivningar av författarens handlingsmönster flyta samman med beskrivningar av romanens form. Det går naturligtvis att dra paralleller till det litterära tema som framstår centralt i livsstilen som den framträder i tolkningarna. *Svenska Dagbladet* framhåller den nära kopplingen mellan skriften och författarens liv när recensenten menar att hon ”allitererar som om hennes liv hängde på det”. På samma sätt resonerar *Aftonbladet*: ”Det är en dagbok som mest av allt består av citat och kulturella referenser. Livet är på ett högst grundläggande plan litteratur”, och vidare ”Dagarna vandrar ut ur sig själva, och in i texterna. Noteringar om litteratur görs till litteratur. Allt är litteratur”. *Svenska Dagbladet* låter beskrivningar av det estetiska uttrycket integreras med författarens eller huvudpersonens handlingsmönster: ”Hela tiden ströslar hon lärda citat och hänvisningar omkring sig, fyller sin dagbok med listor, verser, dikter och aforismer, och fyller på med referenser till poplåtar, filmer, My Little Pony och Starlet. Hisnande pretentiöst och glittrande barnsligt, allt på en och samma gång.”

Upsala Nya Tidning skriver i sin recension: ”Hon leker med betydelser och hon blandar högt och lågt.” Förmågan att låta skilda influenser forma en ny helhet beskrivs i nästan alla recensioner. Lowdens språkliga uttryck betraktas i första hand som en blandning av kulturella intryck från olika sammanhang. Det samspelar tydligt med den livsstil som konstrueras i förhållande till globaliseringstendenser och mängden av information i det senmoderna samhället. *Upsala Nya Tidning* beskriver det litterära greppet att uttrycka sig i listform som en strategi för Lowden att förhålla sig till denna kulturella mångfald: ”Listandet fungerar både som ett namngivande av en giltig värld och som en socialiserande identitetsmarkör och dess föremål behöver därför aldrig analyseras.” Listandet betraktas i det här stycket dessutom som ett sätt för författaren att genom referenser definiera sin identitet. Användningen av kulturella referenser framhålls som särskilt utmärkande för romanen. Då Lowden beskrivs leva i litteraturen är det inte

särskilt överraskande att det estetiska i hög utsträckning smälter samman med livsstilspraktiker och handlingsmönster. Recensenten i *Svenska Dagbladet* drar resonemanget till sin spets när hon låter författaren och verket helt förenas: ”Jag tror att Martina Lowden är en ordbok. Jag tror att Martina Lowden är en rebus.”

I *Sydsvenska Dagbladet* talar recensenten om att boken blir levande i ”sin ohögtidliga blandning av infall, slump och intryck”. *Dagens Nyheter* lyfter fram samma tendens när språket beskrivs som en process där författaren plockar upp heterogena intryck från olika sammanhang:

Lowdens prosa är så säker som en prosa kan bli utan att stelna. Hon valsar fram mellan 1700-talspastich och sms-konkretism utan att darra på manschetterna. Det är fragment, aforismer, redovisade och inbäddade citat, listor, samtal, lägesrapporter, högoctanig teori och en mängd annat i centrifugen.

Här understryker han också blandningen av estetik från olika epoker som tillsammans bildar en helhet som blir typisk för den speciella tiden. Sammansättningen av olikartade intryck utmärker sig som sagt tydligt i de kritiska texterna. Estetiken beskrivs som en slags collageeffekt där de olika delarna inte har något egentligt samband, men för den skull inte utgör ett kaos av tecken. Istället skapar de separata intrycken tillsammans en sorts tanke- eller medvetandeenhet, vilket i det här fallet tolkas som en skildring av samtiden. Ett realistiskt återgivet språk framstår inte lika nödvändigt som i mottagandet av *Jack*, snarare blir det den estetiska formen i sig som tar sig samtida uttryck. *Expressen* beskriver textens struktur på liknande sätt och kopplar därefter det estetiska uttrycket till verkligheten utanför texten. Att använda en särskild litterär stil framställs av recensenten som ett sätt för Lowden att förhålla sig till det omgivande samhället:

Det är svårt att skilja verkliga polare, litterära gestalter och fantasifigurer från varandra i Allt. Det är svårt att skilja värdelöst från värdefullt, cut up och citat från repliker, fiktion från doku från realism. Det finns inte heller någon anledning att försöka: Allt bildar helhet fast den är framlagd av en besatt ”fragmentalpatient”, en pedant så fixerad vid ordnande i kategorier att strukturen snabbt slår över i myller. Jag beundrar M:s upphöjda lugn inför det dödfödda projektet att få ordning på text, liv och materia. Hos normala människor brukar behovet att sortera mest leda till ångest, detaljerna ynglar av sig i tusen undergrupper snabbare än man hinner säga ”mappar” eller ”kartotek”.

Kraven på en trovärdig skildring av verkligheten kan i den här bemärkelsen tolkas lika närvarande som i mottagandet av *Jack*, då texten förväntas återge en realistisk bild av M:s livsförhållanden. Men där Jack betraktades uppriktigt skriva om sitt liv kan det tolkas som att hon lever sin skrift. I *Expressens* recension lyfts blandningen av liv och skrift uttryckligen fram, när huvudpersonens liv beskrivs utgå från litterära fantasier och att ”på så vis slirar M rätt obekymrat mellan liv, litteratur och cyber”.

I mottagandet av *Jack* diskuterades verkets eventuella plats som generationsroman, med utgångspunkt i det självupplevda temat. *Dagens Nyheter* tar också upp begreppet i recensionen av *Allt* och recensenten drar paralleller mellan de båda romanerna. Han säger

sig som ung man ha läst *Jack* tre gånger och fortfarande vara oförmögen att beskriva handlingen, en faktor han vidare framhåller som utmärkande för generationsromaner:

Det kanske är så här den ser ut – om man betänker att den senaste generationsromanen var Ulf Lundells ”Jack”. Poängen med den romanen – och poängen med en möjlig generationsroman över huvud taget antar jag – är att den inte är så mycket roman som ett tillstånd.

Romanens brist på en traditionellt strukturerad berättarform belyses också av recensenten i *Svenska Dagbladet*: ”Någon egentligen handling går knappt att tala om. Visst ges en del glimtar från ”förstapersonens” liv (som i mycket liknar författarens, åtminstone till det yttre)” och senare: ”Men mest handlar Allt om litteratur och språk. Bokens jag bygger upp hela sin identitet på litteraturen.” *Upsala Nya Tidning* skriver: ”Så vad handlar den om, frågar sig någon. Absolut ingenting är svaret, med tillägget allt. En historia finns inte.” Det estetiska uttrycket betraktas med andra ord som mer centralt än en handling i egentlig betydelse. Romanens form tolkas i sig som en skildring av samtiden och ett sätt att skildra identitetsprocessen där omvärldens intryck inhämtas och sorterar. Det är dock en aspekt som inte enbart betraktas som positiv. Den som i första hand vänder sig mot den estetiska formen som centralt tema är recensenten i *Helsingborgs Dagblad*:

För hur begåvad och stilistiskt säker och lek- och spelfull denna dagbok om allt än är, känns läsandet av den som att ha fastnat i en experimentell verkstad för fyndiga sammanställningar och ordlekar. Eller för att citera jagets omsorterade Canetticitat: ”Kargheten hos dessa tecken bildar en modifierad stenografi som ingen skulle kunna tyda som inte ägnade veckor av arbete åt detta.” Det är pricksäkert. Frågan är dock om man a) vill ägna så mycket tid åt att tyda och dechiffrera, samt b) om det finns någonting därunder.

Här går att utläsa en tydlig kritik mot Lowdens estetiska uttryck som tolkas vara alltför ytligt och enbart forminriktat. Recensenten efterlyser en djupare mening under orden och tycks anse att det estetiska tillåts ta för stor plats på bekostnad av andra värden. Den värdering om uppriktighet och autenticitet som framträdde i mottagandet av *Jack* tycks även här spela in vid bedömningen. Recensenten utvecklar vidare resonemanget:

Vidare är Allt en medvetet monstros bok. All kritik mot teflonprosan kan enkelt avväjas med hänvisning till medvetenheten om det monstrosa och att det ytliga faktiskt tematiseras. Det är en garderingsstrategi som fungerar om man är intresserad av rebusar snarare än poesi.

Han hävdar det alltså omöjligt att kritisera verkets ytlighet då han anser att författaren på förhand garderat sig genom att aldrig framhålla någon annan ambition. Recensenten i *Aftonbladet* lägger fram liknande kritik mot romanens fokusering vid ytan:

Å ena sidan är det fascinerande med både en jagsperson och texter som framstår som helt igenom fragmenterade och samtidigt inneslutna i sig själv. Söndrade och slutna som kärnor. Å andra sidan – hur intressant är det? Griper det tag i mig som läsare? Nej. Kan jag tänka att greppet är intressant litterärt sett? Ja. Boken föregriper själv denna kritik genom frågeställningen: Ställer min text för höga krav på läsarens interaktivitet? Vad tycker du? Jag vet inte riktigt vad jag tycker. Både och.

Den fragmenterade formen som i andra recensioner framträdde som en typisk samtidsskildring och ett sätt för individen att skapa sin identitet i det globala informationsflödet, betraktas nu som ett tecken på bristande autenticitet. Istället för att tolka den estetiska collageeffekten som ett sätt att hantera senmodernitetens ambivalens verkar det snarare som om recensenterna tolkar den som ytlighet. I det här sammanhanget tycks uppriktighet och närvarokänsla vara värdekriterier som är intakta mellan de båda romanerna. Fortsättningsvis skriver *Aftonbladet*:

De överkrav boken ställer på mig, rör mer en känslomässig interaktion. Jag försöker och försöker känna. Kanske är det bara onödiga krav som jag av gammal läsarvana ålägger mig själv. Mycket här i världen kan ju läsas utan känsla. Problemet är bara att i princip inget intressant kan tänkas utan känsla.

Romanens uppbrutna form problematiseras och tolkas som avsaknad på känsla. Värderingen att litteratur ska fungera drabbande tycks med andra ord finnas kvar och Lowdens estetik betraktas inte leda till tillräckligt känslomässigt engagemang. Avslutningsvis menar recensenten att hon redan väntar på författarens nästa bok, "där hon förhoppningsvis ska våga vara något så djärvt som en smula banal". Här tycks hon efterlysa den uppriktighet och oräddhet som värderades högt i recensionerna av *Jack*.

5. 2. 6 Det självbiografiska projektet

Den samlade kritiken av *Allt* präglas till stora delar av en fri syn på individens identitetsprocess. Inte bara i samband med livsstilsbegreppet utan också genom bakgrundsfaktorer som kön och klass framstår självidentiteten formad genom reflexiva val. I några recensioner resoneras det kring Lowdens förmåga att upprätthålla en sammanhängande identitet i strömmen av olikartade informationer, vilket tyder på en medvetenhet om det självbiografiska projektet.

Recensenten i *Helsingborgs Dagblad* gör en ansats att definiera begreppet "generationsroman" och framhåller därefter den litterära processen som en del i identitetskonstruktionen: "Där identiteten skapas genom ett romantiskt försök att skriva in sig i litteraturhistorien." Precis som i analysen av livsstilsmönster blir det tydligt att litteraturen fungerar som utgångspunkt när recensenterna resonerar kring identitetsprocessen. Lowdens text och hennes liv kopplas mycket nära samman, och en genomgående tolkning är att identiteten formas genom skriften och dess uppsjö av referenser. Gränsen mellan det levda livet och det skrivna livet tycks mycket tunn. Men istället för att som i Jacks fall "leva sin film" kan detta tolkas som ett sätt att "skriva sitt liv".

Expressen skriver att författaren faller in i en stark trend som mixar biografi och liv, och *Sydsvenska Dagbladet* menar att: "Dagboken är således knappast Lowdens väg till litteraturen, eftersom hon redan vistas där, utan mera hennes lek med litteraturen." Också

recensenten i *Aftonbladet* resonerar kring ett tema där litteraturen och livet vävs samman och konstrueras i relation till varandra: ”Det är en dagbok som mest av allt består av citat och kulturella referenser. Livet är på ett högst grundläggande plan litteratur.” Huvudpersonens val av referenser får här utgöra en materiell inramning till identiteten och kan tolkas som en process där det blir valen som ligger till grund för hennes självbiografi. *Svenska Dagbladet* beskriver också hur huvudpersonen tycks konstruera sitt liv runt litterära influenser:

Bokens jag bygger upp hela sin identitet på litteraturen. ("Oj. Nu blev jag bestämt för personlig igen", som hon träffande skriver efter en lista på böcker som hon har lånat på biblioteket.) Hon inhalerar ord, vältrar sig i uppslagsverk och läser oavbrutet och andtrutet, allt från gamla klassiker till samtidens svenska språkmaterialister. Hon grubblar på om hon är neomodernist eller postmodernist eller kanske bäst beskrivs med ordet bokstavsbar.

Intryck från olika litterära sammanhang betraktas som en central del i Lowdens identitetsskapande, och beskrivs av recensenten som en närmast fysisk process. Hennes sätt att inhämta information och integrera den i sitt eget liv tolkas som en mycket aktiv handling, där de olika informationerna sammanfogas till en sammanhållande helhet. Att beskriva karaktärens funderingar kring sin identitet i termer av olika kulturella riktningar återkommer i *Sydsvenska Dagbladet* som kallar litteraturen ”den trygga lekplats där hon kan grubbla över om hon är neomodernist eller postmodernist”. Det är utsagor som visar på en tydlig medvetenhet om individens förhållningssätt till det reflexiva projektet. Identitetsprocessen beskrivs därmed som mycket genomtänkt och inte bara ett resultat av vardagliga val.

Precis som i analysen av de estetiska värderingarna går processen att utläsa som en slags collageeffekt, där olikartade influenser tillsammans bildar en ny medvetandeenhet. Till skillnad från den slumpmässiga samexistens som Giddens beskriver rör det sig dock om ett högst medvetet sätt att sammanföra information från olika sammanhang. Den identitet som framträder i recensionerna av *Allt* vilar i hög utsträckning på individens möjlighet att genom reflexiva val skapa sin egen biografi. Detta sker i en identitetsprocess som av recensenterna i första hand kopplas till kulturella valmöjligheter. Att konstruera sin livshistoria blir i det här sammanhanget till stor del att förhålla sig till mängden av förmedlade informationer, ett handlingssätt som framträder i *Svenska Dagbladets* text. Recensenten beskriver hur M strösslar lärda citat och hänvisningar omkring sig, som tillsammans med referenser från populärkulturen bildar en identitet som hon betecknar på samma gång hisnande pretentiös och glittrande barnslig.

Avståndstagandet från konsumtionssamhället diskuterades under kategorin alternativa livsmöjligheter och även i samband med de estetiska värderingarna, men är i hög grad relevant att analysera också i det här sammanhanget. Det är tydligt att recensenten tolkar Lowdens bruk av vitt skiljda influenser som ett sätt att sammanfoga en genuin identitet. Information som når en individ genom massmedia spelar en viktig roll i den reflexiva processen. När Lowden väljer att distansera sig från det samtida konsumtionssamhället genom att djupladda föremål som vanligtvis inte värderas högt fungerar det som en

strategi vid identitetsskapandet. Kommodifieringen som den beskrivs av Giddens styrs av kommersiella krafter som hotar att störa den äkta utvecklingen av självet. Det blir därför nödvändigt för individen att förhålla sig kritiskt tolkande till förmedlade erfarenheter. Lowdens val av föremål, kulturella hänvisningar och symboler tolkas som en medveten del i identitetsprocessen, och ett avståndstagande från kommodifieringen. Genom att välja ut vilka informationer som får utgöra del i identiteten tar hon aktivt avstånd från konsumtionssamhället. Tolkningen av det självbiografiska projektet verkar nära förknippad med det dagliga livets val av referenser och influenser.

Sammanfattning av analysen

I recensionerna av *Allt* framträder ett livsstilmönster som till största delen kretsar kring kulturella uttryck. Den beskrivs av många recensenter som ett försök av den unga generationen att omvandla högkulturen till en subkultur. Det innebär ett elitistiskt kunskapsduellerande och en användning av kulturella referenser som identitetsmarkörer. Lowden betraktas också ta avstånd från en normalitet, som i recensionerna beskrivs som en konsumtionskultur. När hon aktivt väljer vilka informationer som får betydelse i hennes liv tolkas det som en strategi för att hålla fast vid en homogen identitet. Några av recensenterna kommenterar att Lowden avviker från en rådande kvinnlig norm. Det går att tolka som att kön utgör en viktig bakgrundsfaktor. Hon beskrivs vara könsneutral samt aktivt bryta mot traditionella könsroller, vilket tyder på att könstillhörighet tolkas som ett reflexivt val där individen kan integrera traditionellt manliga och traditionellt kvinnliga egenskaper. Klasstillhörighet betraktas i ganska liten utsträckning av recensenterna. I den mån de reflekterar över hennes identitet som påverkad av klass så rör det litterära aspekter, med fokus på ett borgerligt bildningsideal.

De estetiska värderingarna flyter ofta samman med huvudpersonens handlingsmönster. Hon beskrivs leva i litteraturen och genom de litterära referenser som formar romanen. Sammansättningen av olikartade uttryck uppmärksammas genomgående och kopplas till Lowdens strategi att förhålla sig till informationsströmmarna i samhället. Romanens form tycks i sig tolkas som en skildring av samtiden. En medvetenhet om det självbiografiska projektet genomsyrar alla analyskategorier. Också klass och kön tycks till viss del tolkas som ett resultat av reflexiva val. Gränsen mellan liv och skrift framstår som mycket tunn.

6 Diskussion

I det här kapitlet förtydligar jag hur det empiriska materialet får en konkret mening i ljuset av studiens teoretiska utgångspunkt. För att kunna dra slutsatser om identitetsbilder som framträder i recensionerna har jag relaterat analysresultatet till Anthony Giddens teorier om förhållandet mellan moderniteten och individens identitetsprocess. Det kan dock vara lämpligt att nämna den särskilda betydelse som Giddens lägger i begreppet ”modernitet”. Han menar att vi står inför en ny era som tar oss bortom moderniteten och som går under en mängd benämningar. ”Postmodernitet” är en term som betecknar att sakernas tillstånd går mot sitt slut.

Ett annat sätt att definiera epoken är att referera till det nya samhällssystem som växt fram, genom termer som ”informationssamhället” eller ”konsumtionssamhället” (Giddens 1990, s. 13). De är samtliga begrepp som förekommer i recensionerna av *Allt* för att anknyta till olika aspekter av perioden och konsekvenserna de får för individens identitetsprocess. Då studien syftar till att utläsa värderingar i de kritiska texterna har jag valt att inte vidare analysera modernitetsbegreppet, utan istället strävat efter att använda det i samma betydelse som recensenterna gör i de specifika utsagorna. Begreppets komplexitet är dock en fråga som måste betraktas, då det utgör en central del i min teoretiska grund. Giddens kallar perioden för ”högmoderniteten” eller ”senmoderniteten” varav jag valt att använda det senare i min uppsats.

De perioder som utgör romanernas tillkomstkontexter befinner sig alltså i olika stadier av moderniteten. Med andra ord är det inte fråga om två tider som radikalt skiljer sig åt, utan snarare en gradvis omvandling. En relevant skillnad mellan de båda romanernas sammanhang är naturligtvis Internets intåg och de vidgade kommunikationsmöjligheter som denna utveckling gett upphov till. Det innebär kraftigt förändrade förutsättningar för individen, då det blir allt vanligare att avlägsna händelser påverkar identitetsprocessen. Det är dock möjligt att skönja resonemang om en vidgad omvärld också i mottagandet av *Jack*, där en av recensenterna refererar till ”löpsedlarnas fragmentiserade verklighetsvärld”.

Tendensen framträder även i analysen av de estetiska värderingarna, där boken beskrivs i termer som påminner om en giddensk collageeffekt, vilket innebär att samexistensen av sinsemellan olika element bildar en sammanhållande enhet. Det förstärker intrycket av att gränserna mellan det moderna och det senmoderna samhället på intet sätt är definitiva, och att de båda romanerna representerar två punkter inom samma epok. Individens förändrade förutsättningar kan trots detta betraktas som relativt tydliga, vilket jag försöker att klargöra närmare med hjälp av analysens resultat.

I analysen lät jag det empiriska materialet sorteras på ett systematiskt sätt utifrån olika faktorer som spelar in i identitetsprocessen. Med utgångspunkt i analysmodellens resultat kommer jag nedan att presentera slutsatser av de tre underfrågorna, vilka sammantaget utgör svar på den övergripande frågeställningen, vilken löd:

Vilka värderingar kring generationsidentiteter går att utläsa i recensioner av två stycken debutromaner som båda kommit att betraktas som litterära och sociala uttryck för en ny generation?

1. Hur definieras generationsidentiteten med utgångspunkt i livsstilspraktiker, handlingsmiljöer och övriga sociala företeelser?

Först och främst har jag valt att studera hur generationsidentiteten framträder genom livsstilspraktiker, handlingsmiljöer och övriga sociala företeelser. Giddens menar att livsstilmönstret består av en uppsättning praktiker som en individ följer därför att den erbjuder en materiell inramning till självidentiteten. Av den anledningen låter jag livsstilbegreppet utgöra grunden i det empiriska materialets identitetsbeskrivningar.

Det visar sig att handlingsmönstret i de båda romanerna framställs som väsentligt olika. I mottagandet av *Jack* sätts huvudpersonens livsstil samman av praktiker som uteslutande värderas negativt och i termer som beskriver ett passivt handlingssätt. Det är ett handlingssätt som uttryckligen kopplas till beatgenerationen och författare som Jack Kerouac, vars spår Lundell anses följa i både liv och skrift. Den generationsidentitet som framträder skrivs därmed in i en negativ livsstilstradition. Mönstret som framträder liknar i hög grad det som Hellman och Lassus lade fram i sin magisteruppsats där bilden av beatgenerationen i samtidens litteraturkritik analyserades. De studerade hur recensionerna förhöll sig till författarnas litterära och sociala praktiker och hur gruppens identitet framträdde. ”Denna bild av beatniken som en rastlös och ganska ytlig njutningsmänniska är förmodligen den som starkast skiner igenom överlag i den avbildning man i texterna kan hitta” (Hellman & Lassus 2004, s. 78). Det är ett handlingssätt som mycket tydligt samspelar med skildringen av Jacks livsstil. Han kopplas med andra ord till den form av mytbildning som omger beatgenerationen och tolkningen som går att utläsa är att han medvetet valt att ta efter livsstilen. En viktig skillnad från deras undersökning är att den litterära praktiken i mottagandet av *Jack* värderas på ett positivt sätt, även om levnadsmönstret fortfarande fördöms. I skildringen av beatniks framträdde en tendens att låta de negativa livsstilspraktikerna överskugga det litterära verket, för att om möjligt varna läsaren för hälsovådlig litteratur.

Även om det litterära verket därmed kan betraktas som lösgjort från Lundells livsstilmönster framkommer i recensionerna en tendens att tolka det estetiska uttrycket från en politisk utgångspunkt. Bjereld och Demker (2005) diskuterar i *I vattumannens tid?* 1968 års uppror och tar bland annat upp debatten kring kulturens ställning då finkulturen i samband med nedrivningen av auktoriteter förlorade sin upphöjda position. Det växte fram en ”folkets kultur” och en kulturideologi baserad på tänkandet ”alla kan”. En följd av detta blev att idén om en opolitisk kultur ifrågasattes. Normen som lades fram var att en intellektuell person borde vara politiskt engagerad och att utan en klar ideologisk ståndpunkt var det omöjligt att orientera sig i samtiden (Bjereld & Demker

2005, s. 105). Det är en norm som i hög grad tycks ligga till grund för värderingen av *Jack*. Lundells roman bedöms inte bara för sitt kulturella uttryck utan även utifrån dess ideologiska grunder. Den opolitiska litteraturen framstår fortfarande som problematisk. Att de estetiska värderingarna vilar på ideologiska värden som äkthet och autenticitet går att koppla till den auktoritetsupplösning som under perioden påverkade kulturens roll. Även om Lundells litterära uttryck bedöms skilt från livsstilen så tycks den unga generationen 1976 tolkas med utgångspunkt i sextiotalets politiska revolt. Precis som Gunnar Hansson hävdar är det alltså av betydelse att tolka recensenternas värderingar med hänsyn till deras sociala och kulturella miljö. Det är min uppfattning att tillkomstkontexten spelar en avgörande roll i tolkningen av *Jack*. Även om boken inte uttalat refererar till samtidsförankringen i samma utsträckning som i Haggårds och Rydhs uppsats om dystopier, är det tydligt att kritikerna på ett liknande sätt relaterar texten till aktuella samhällsfrågor.

Sociala och politiska normer verkar alltså utgöra grund för tolkningen av Jacks livsstil, vilket väsentligt skiljer sig från de slutsatser som går att dra utifrån mottagandet av Lowdens roman. Här går att utläsa en livsstil som nästan uteslutande relaterar till kulturella fenomen, och huvudtemat framstår tydligt som förhållandet till litteratur. Många av kritikerna behandlar explicit individens identitetsskapande inom en subkulturell kontext, där det är kulturella referenser som skapar gemenskap och utgör materiell inramning. Att genom reflexiva val konstruera sin identitet framträder som ett väletablerat förhållningssätt och används av kritikerna för att definiera generationen. Lowden placeras i en subkulturell enhet där det är förhållandet till finkulturen som hamnar i centrum. Bruket av finkulturella referenser fungerar inte bara som subkulturella ”dueller i fråga om kunskaper”, utan dessutom som ett sätt för den unga generationen att hävda sig på en äldre generations villkor.

En intressant aspekt går att utläsa i mottagandet av *Allt* i samband med den omgivande debatten kring finkulturen som subkultur. Recensenterna talar om ”ett klassiskt humanistiskt bildningsideal” och litterära referenspunkter som vanligtvis relateras till ”den borgerliga offentligheten”, men placerar samtidigt författaren inom det subkulturella handlingsmönster som utmärker generationen. De traditionella värderingarna verkar tilldelas en ny innebörd, och tolkas av exempelvis *Dagens Nyheter* uttryckligen inom ramen för det subkulturella handlingsmönstret. Giddens menar att ”traditioner kan rättfärdigas men endast i ljuset av en kunskap som inte själv bestyrks av traditionen” (Giddens 1990, s. 43). Därmed fungerar de traditionella värderingarna och bruket av finkulturella symboler inte som ett sätt att reproducera traditionen, utan snarare ett sätt att ge den ny mening i ett annat sammanhang. Individens möjligheter till att integrera olikartade referenser och smakvanor framhålls betydligt tydligare än i mottagandet av *Jack* vilket går att tolka som ökade möjligheter för individen att själv konstruera sin identitet. I det avseendet framställs anammandet av traditionella referenser paradoxalt nog som en typiskt senmodern strategi i identitetskonstruktionen.

Ove Sernhede betraktar i sin bok olika ungdomskulturella uttryck i det senmoderna samhället. Som socialarbetare och fältforskare under åttiotalet kom han i kontakt med punken som då var ett viktigt ungdomskulturellt fenomen. De aktiva i den subkulturen uttryckte sin identitet genom att dekontextualisera givna traditioner och kulturformer. Genom att bryta upp alla meningsbärande strukturer var det ett sätt att skapa kaos i samhället (Sernhede 1996, s. 145). Slutsatserna som recensenterna i min studie drar av Lowdens sätt att ladda finkulturella symboler med ny betydelse är inte alls lika radikala, och det är naturligtvis svårt att dra paralleller mellan två livsstilar som skiljer sig så markant. Men det är ändå tydligt att recensenterna tolkar det som ett sätt att utmana etablerade strukturer.

Livsstilspraktikerna som de går att utläsa i mitt empiriska material framstår med andra ord som tätt länkade till de debatter som rådde och tolkas som ett sätt att förhålla sig till samhället. Det visar tydligt på uppsatsens koppling till det litteratursociologiska vetenskapsfältet där litteraturens bild av samhället står i centrum. I Lundells fall får de socioekonomiska frågorna en central roll när generationens uttryck värderas, medan det litterära huvudtemat i Lowdens roman tolkas i ljuset av aktuella kulturpolitiska frågor. Åter är det tydligt att identitetsbeskrivningarna måste tolkas med utgångspunkt i det litterära verkets tillkomsttid. Thomas Forser menar att litteraturkritik ofta är den enda skriftliga källa som berättar hur en läsare har förstått ett diktverk, och att det är en litterär genre som särskilt kan avslöja något om mottagandet i sin samtid (Forser 2002, s. 9). Det är ett perspektiv som tydligt framträder i mitt empiriska material då samtidens förutsättningar genomgående fungerar som bakgrund till individens handlingsätt och motiv.

Vidare går de handlingsmiljöer som lyfts fram att tolka som betydelsefulla förutsättningar i identitetsprocessen. Med hjälp av analysmodellen har jag utläst en skillnad i de kritiska texterna som direkt går att härleda till det moderna samhällets utveckling. I mottagandet av *Jack* refereras i första hand till miljöer som utgör huvudpersonens fysiska omgivning. Påverkan från avlägsna influenser behandlas i princip inte, även om ett undantag utgörs av författare i beatgenerationen. Det tyder på att handlingsmiljöerna betraktas som relativt begränsade och att förbindelsen mellan fysisk miljö och social situation är stark. Dialektiken mellan det lokala och det globala framstår inte som särskilt utvecklad, och det är tydligt att Lundells handlingsmiljöer utgörs av den fysiska närheten. Relationen till det svenska samhällsklimatet behandlas utförligt och generationens rörelsemöjligheter tycks i det avseendet begränsade.

De handlingsmiljöer som lyfts fram i recensionerna av *Allt* uttrycks som mer globala till sin natur och flera recensenter definierar explicit livsstilen som internetbaserad. Det är naturligtvis inte särskilt överraskande då den tekniska utvecklingen i första hand påverkat individens möjligheter till nya kommunikations- och gemenskapsformer. Samtidigt som möjligheterna till reflexiva val ökar i takt med en större tillgång till förmedlade influenser är det också tydligt att recensenterna reflekterar över den ambivalens som globaliseringen ger upphov till. Flera av texterna går att läsa som kritiska till informationsmängden som

möter människan i det senmoderna samhället och de ständiga valmöjligheter som hon är tvingad att ta ställning till. Generationen går därmed att tolka som friare att konstruera sin egen identitet, men genom informationssamhällets ström av differentierade informationer utsätts den också för nya svårigheter.

Sammanfattningsvis tycks sociala förhållanden i det svenska samhället förlorat mycket av sitt grepp och ersatts av mångkulturella influenser. Slutsatserna på den första delfrågan är att de båda generationernas livsstilsmönster skiljer sig åt stort. *Jack* definieras i första hand utifrån destruktiva livsstilspraktiker och i nära relation till den politiska omgivningen, medan recensenterna av *Allt* lyfter fram ett handlingsätt som anknyter till huvudpersonens litterära intresse och i relation till populärkulturella referenser. Livsstilens mönster tycks därmed ha utvecklats från att i första hand påverkas av influenser i det rådande samhällsklimatet mot en starkare betoning av kulturella referenser. Vidare har handlingsmiljöerna vidgats, då recensenterna av *Allt* tydligt betraktar livsstilen i samband med Internets kommunikationsmöjligheter. Lundells roman knyts istället till handlingsmiljöer i den fysiska närheten. Resultatet samspelar därmed i hög utsträckning med Giddens globaliseringsteori, där mångfalden avlägsna influenser alltmer påverkar individens identitetsprocess.

2. I vilken utsträckning betraktas bakomliggande faktorer som kön och klass?

Även om uppsatsens teoretiska utgångspunkt är självidentiteten som individens aktiva process går det inte helt att bortse från bakomliggande faktorer som i det traditionella samhället spelade en stor roll för en människas identitet. Giddens menar att ju mer posttraditionell en människas miljö är, ju större betydelse har livsstilen som identitetens kärna. Den tidsmässiga jämförelsen kan därför utgöra en viktig omständighet för att betrakta om detta är en tes som bekräftas i det empiriska materialet.

Det är intressant att konstatera den betydelse som recensenterna tycks tillskriva könstillhörighet i mottagandet av *Allt*. De distanserar henne tydligt från en rådande kvinnlighet och könsperspektivet framstår som relevant vid bedömningen av författarskapet. Många av recensenterna refererar till en ”kvinnlig bekännelselitteratur” som rådande norm och förvånas över att Lowdens bok inte faller in i den genren. Även om särskilda handlingsmönster framställs som typiskt kvinnliga och typiskt manliga verkar recensenterna betrakta könsfaktorn som präglad av reflexiva val snarare än som determinerad bakgrundsfaktor. Att det är en aspekt som så tydligt betonas visar att strukturella faktorer i viss mån fortfarande betraktas som relevanta för individens identitetsprocess.

Den sortens faktorer diskuteras i Bo Reimers artikel, där han menar att de visserligen är av vikt men att deras betydelse måste flyttas till nutiden. Det innebär att betydelsen inte definitivt skapas när en människa föds in i en viss klass eller ett visst kön, utan snarare skapas genom dess betydelse i vardagslivet. Även om en individs tillgångar till viss del

kan härledas till klassbakgrund är det snarare tillgångarna som finns tillgängliga idag som är intressanta (Reimer 1993, s. 190). Reimer får senare anledning att ifrågasätta tesen då den inte helt styrks av hans empiriska studie, men resonemanget är ändå intressant för min analys. Könstillhörigheten som tolkas ur *Allt* har fått en förändrad betydelse genom huvudpersonens sätt att integrera ett kvinnligt och ett manligt handlingsmönster.

För att bedöma i vilken utsträckning det är en strategi i identitetsprocessen som förändrats över tid vore det naturligtvis intressant att utnyttja tidsjämförelsen. Det visade sig dock att kategorin som fångar upp utsagor om kön eller genus var den som svårast lät sig analyseras. En direkt jämförelse av de båda romanerna är nästan omöjlig att göra, då det rör sig om en manlig och en kvinnlig författare, vilket gör det komplicerat att försöka nå slutsatser om hur synen skiljer sig åt mellan de olika epokerna. I recensionerna av *Jack* är kön en faktor som knappast alls behandlas vilket kan förstås som att manligheten inte behöver problematiseras.

Genusperspektivet analyseras inte vidare i studien, då jag anser att det faller utanför min teoretiska ram. Däremot tror jag att de värderingar kring kön och genus som framträder i recensionerna av *Allt* kan leda till intressanta frågor om samtidens syn på kvinnlighet. I likhet med Gunilla Domellöfs undersökning av kvinnlighet som den beskrivs i 1930-talets litteraturkritik tycks könskategorierna i min studie konstrueras med hjälp av varandra. Kvinnlighet som den tolkas i nutidens författargeneration är en diskussion som jag tror kan vara intressant att utveckla i fortsatt forskning. En slutsats som är möjlig att dra i denna studie och inom ramen för det giddenska identitetsresonemanget är att kön som kategori fortfarande utgör en viktig faktor i en människas identitet. Det går dock att utläsa en möjlighet för individen att låta könstillhörighet bli en del i den reflexiva identitetsprocessen, där traditionellt manliga handlingsätt blandas med traditionellt kvinnliga.

Den andra bakgrundsfaktor som jag valt att ta hänsyn till är klassbegreppet. För att undersöka i vilken grad klassbakgrund fungerar avgörande för unga människors livsstil jämförde Bo Reimer två undersökningar från 1986 och 1991. Syftet med studien var att pröva hypotesen om traditionella socioekonomiska faktorer alltmer förlorat sin betydelse på bekostnad av ett individualiserat identitetsskapande. Det är med andra ord en frågeställning som liknar denna och hans resultat kan därför vara intressant att lägga fram som jämförelse. Studien visade att förändringen mellan de båda perioderna var marginell, och Reimer menar att förutsättningarna att välja livsstil i hans undersökning fortfarande framstår som strukturerade (Reimer 1993, s. 190). Det är en slutsats som i mycket skiljer sig från min analys, där resultatet visar på en utveckling mot ökad individualisering. En möjlig anledning är att mitt undersökta material har en betydligt större tidsmässig spridning och att det sträcker sig över perioder som inneburit ett mer förändrat samhällsklimat.

Värderingarna som framträder i mitt empiriska material visar nämligen på en stor samstämmighet inom mottagandet av varje roman men relevanta skillnader mellan de

båda tiderna. Recensionerna av *Jack* ger som sagt tydligt stöd för Forsers antagande att litteraturkritik fungerar som en form av historieskrivning då de kritiska texterna konkret tar avstamp i samtidens politiska debatt. Den litteratursociologiska utgångspunkten blir också väl synlig då kritiken ingående speglar rådande samhällsförhållanden. Båda huvudpersonerna tolkas i relation till sin samtid men endast i Lundells fall framhålls klasstillhörighet som en betydande faktor.

Som jag gick in på tidigare bedöms Lowden i viss utsträckning med utgångspunkt i den samtida samhällsdebatt där hon tilldelats en central roll, och samma tendens framträder när recensenterna redogör för identiteten som de uttolkar i *Jack*. Sextiotalets upprörsrörelse framträder tydligt som bakgrund och förklaring till generationens handlingsmönster. Det innebär att klasstillhörighet framstår som betydelsefull identitetsmarkör, och olika möjligheter tillskrivs olika samhällsklasser. Det betyder inte bara att huvudpersonen förväntades agera enligt normen för arbetarklassungdomar utan också att recensenterna lägger ett ansvar på författaren att skildra tidens politiska klimat. Det är en aspekt som inte överhuvudtaget går att utläsa i mottagandet av *Allt*, där författarens politiska ställningstaganden inte problematiseras. Den enda kritiska text som diskuterar klasstillhörighet är *Helsingborgs Dagblad*, där recensenten refererar till romanen som borgarbohemisk, vilket går att tolka som ett senmodernt förhållningssätt till begreppet. I likhet med könsperspektivet tycks klass därmed förlorat en del av sin funktion som bakgrundsfaktor för att istället fungera som ännu ett reflexivt val i identitetsprocessen.

Slutsatserna av den andra underfrågan bekräftar därmed till stor del Giddens tes att bakgrundsfaktorerna fått allt mindre betydelse i identitetsprocessen i takt med att traditionerna förlorat sitt inflytande. Även om könstillhörighet framträdde som en betydelsefull faktor i recensionerna av *Allt* går det också att utläsa som en ökad möjlighet till val. Klass framstår i än högre grad som en bakgrundsfaktor vars betydelse minskat, då det framträder som en viktig del av generationsidentiteten i *Jack* men inte alls behandlas i kritikernas tolkning av *Allt*.

3. Hur resonerar kritikerna kring det självbiografiska projektet?

Slutligen vill jag med hjälp av den tredje frågeställningen belysa recensenternas syn på det självbiografiska projektet och de möjligheter som de därmed tillskriver individen att konstruera sin egen identitet.

De slutsatser som drogs ur de första frågeställningarna visar att människans identitet alltmer betraktas som ett resultat av reflexiva val. En gemensam tendens i recensionerna är att förklara hur de båda författarna sammanför liv och skrift på ett sätt som beskrivs att ”leva sin film”, ”göra sin pryl på sin scen” eller tankar om att Lowden själv är en ordbok. Det är beteckningar som refererar till en estetisering av livet, en aspekt som är livligt diskuterad i postmodern teori. Det innebär att konstnären inte längre är skild från livet

utan att hela livet kan betraktas som ett konstverk. Den amerikanske sociologen Erving Goffman uttrycker tankar om jagets presentation i vardagslivet och använder metaforen "livet som teater" för att tydliggöra vissa sociala processer. Genom att aktivt konstruera en personlig fasad menar han att människor upprätthåller sin sociala identitet. På det viset styr individen sitt handlande så att omgivningen ska få en särskild uppfattning om hennes identitet. Vad Goffman särskilt poängterar är hur dessa konstruktioner också leder till att vi förändrar våra identiteter. "Det som från början endast är att betrakta som ett spel, övergår så att säga i verklighet" (Johansson 1996, s. 31). Är detta vad recensenterna hävdar när de beskriver Lundell i termer av att leva sin film, och Lowden som en flicka som kastar sig huvudstupa in i litteraturen och aldrig kommer ut igen? Jag anser att den närhet mellan individen och hennes estetiska uttryck som framträder i recensionerna stöder en sådan tolkning. I synnerhet Lowden beskrivs tydligt i termer som antyder att den personlighet hon uppvisar är ett medvetet projekt, en form av social identitet som hon genom det estetiska uttrycket konstruerar. Hennes livsstil kopplas genomgående till val av smakpreferenser och sättet att integrera populärkulturella symboler med finkulturella. Som jag tidigare redogjort för kan det tolkas som en strategi för att sätta samman en unik identitet. Enligt Giddens innebär det ett medvetet sätt för individen att undkomma den ambivalens som kan drabba henne i den strida strömmen av differentierade influenser. Genom att strategiskt välja sina influenser undkommer hon därmed den kommodifiering som utmärker konsumtionssamhället.

Recensenterna refererar också frekvent till handlingsmönstret som subkulturellt och definierar vidare detta som en elitistisk attityd som uttrycks i form av dueller inom det specifika intresseområdet. Det visar på en ansats att förklara Lowdens identitet som resultat av ett reflexivt projekt där strategiska val står i centrum. Samma tolkning framträder i samband med de estetiska värderingarna där den litterära formen tolkas som ett sätt för författaren att genom differentierade influenser konstruera en sammanhållen identitet. De reflexiva valen framhålls som grundläggande i generationsidentiteten och individen tilldelas stora friheter att definiera sig själv. Informationssamhället betraktas dock som ett hot mot människans strävan efter en sammanhängande identitet. Överflödet av information tolkas som en stress och några av recensenterna uttrycker en svårighet för den senmoderna människan att förhålla sig till "informationssamhällets tryck". Globaliseringen framställs i recensionerna som både negativ och positiv, både som en källa till frihet för individen och ett hot mot hennes strävan att upprätthålla en sammanhängande biografi.

Samhällets utveckling kan med andra ord betraktas som betydelsefull för recensenternas tolkning av det självbiografiska projektet. De avlägsna influensernas påverkan framträder inte alls i kritikernas läsning av *Jack*. Där betraktas individens handlingsmöjligheter i relation till den fysiska närheten och han förväntas skapa sin identitet inom de ramarna. I den mån självets biografiska projekt framträder är det i högre grad människans förhållande till strategisk livsplanering. Giddens förklarar processen dels vara beroende av förberedelser för framtiden och dels av tolkning av det förflutna (Giddens 1991 s.106). En tydlig kritik går i recensionerna att utläsa angående huvudpersonens livsbana som

enbart förhåller sig till det närvarande. I det här avseendet innebär självets reflexiva projekt att individen tar aktiv roll för att skapa en sammanhängande livshistoria. Recensenterna anser genomgående att Jacks förhållningssätt till tiden är problematiskt och betraktas som en form av ungdomligt övergångsstadium.

Oviljan till livsplanering behandlas kort av Giddens med utgångspunkt i Janette Rainwaters bok om självterapi. Hon menar att försök att kontrollera tiden genererar både avvisanden och tidsförskjutningar som försök att reflexivt få in framtiden i nuet. En tonåring som bara ”driver omkring” utan att ägna framtiden en tanke avvisar denna kontrollerande inställning till tiden, men gör det i konkret opposition mot ett samhälle som alltmer domineras av tiden (Giddens 1991 s. 108). I recensionerna av *Jack* lyfts denna ungdomliga opponering mot livsplanering fram som central i identiteten och kopplas ofta samman med övriga livsstilspraktiker, nästan uteslutande av destruktiv karaktär. Förhållningssättet till tiden tycks nära sammanknutet med det negativa handlingssättet och går att tolka i enlighet med Rainwaters resonemang om försöken att kontrollera tiden. En rimlig tolkning är därför att recensenterna låter det självbiografiska projektet ta sig uttryck genom detta definitiva val, där Lundells generation avvisar den fördefinierade livsbanan. Den beskrivna generationsidentiteten vilar i hög grad på ett anarkistiskt förhållningssätt till samhället och tycks även innefatta en ovillighet att falla in i traditionella livsmönster, ett sätt att diktera sin egen livshistoria.

Sammanfattningsvis framkommer en tolkning av det självbiografiska tänkandet som skiljer sig åt mellan de båda perioderna. Gemensamt är att båda författarna beskrivs i termer som går att tolka som en estetisering av vardagslivet, där det levda livet flyter ihop med det kulturella uttrycket. Vissa aspekter framstår dock som förändrade mellan de båda tiderna.

Att individens valmöjligheter diskuteras så explicit i mottagandet av *Allt* antyder att det är ett synsätt som betraktas etablerat, och som i synnerhet tolkas i samband med subkulturella grupperingar där kulturella referenser fungerar som strategier i identitetskonstruktionen. När recensenterna återger hur huvudpersonen väljer sin identitet i termer av postmodernist eller neomodernist visar det tydligt på en stor medvetenhet om människans möjligheter att genom reflexiva val konstruera sin biografiska berättelse.

I mottagandet av *Jack* resoneras det mer implicit runt huvudpersonens försök att sätta samman sin egen livshistoria, och referenserna till ambitionen att ”leva sin film” framstår som negativt laddade. Det är framförallt oviljan till strategisk livsplanering som betonas och individens möjligheter att konstruera sin egen livsbiografi framstår som ganska begränsade.

7 Sammanfattning

Det här är en uppsats som skrivits inom biblioteks- och informationsvetenskap i syfte att studera generationsidentiteter som de framträder i mottagandet av två böcker. *Allt* av Martina Lowden och *Jack* av Ulf Lundell är båda debutromaner som uppmärksammades för sina tidstypiska uttryck och i dagspressen diskuterades i termer av generationsromaner. Vidare är uppsatsen skriven från en litteratursociologisk utgångspunkt där litteraturen betraktas vara en spegling av samhället. Mer konkret innebär det i det här fallet att urskilja samhälleliga identiteter i de kritiska texterna.

Uppsatsens syfte leder till en övergripande frågeställning: *Vilka värderingar kring generationsidentiteter går att utläsa i recensioner av två stycken debutromaner som båda kommit att betraktas som litterära och sociala uttryck för en ny generation?* För att besvara den har jag delat in problemet i tre underfrågor som lyder:

1. *Hur definieras generationsidentiteten med utgångspunkt i livsstilspraktiker, handlingsmiljöer och övriga sociala företeelser?*
2. *I vilken utsträckning betraktas bakomliggande faktorer som kön och klass?*
3. *Hur resonerar kritikerna kring det självbiografiska projektet?*

Det kapitel där jag redogör för tidigare forskning av betydelse för uppsatsen visar på ämnets tvärvetenskapliga karaktär. Jag har inte bara haft användning av studier av litteraturkritik utan också sociologiska undersökningar med människans identitetsprocess i centrum. Det är min uppfattning att värderingar i de kritiska texterna inte omedelbart går att utläsa, vilket kräver en metod som kan lyfta fram det implicita. Därför använder jag mig av ett textanalytiskt tillvägagångssätt med inriktning mot idéanalys.

Metoden kräver ett utarbetat analysverktyg för att sortera det empiriska materialet i kategorier, vilket jag konstruerat med utgångspunkt i sociologen Anthony Giddens modernitetsteorier. Det handlar i synnerhet om hans resonemang kring identiteten som ett projekt där människans identitet formas genom reflexiva val. Han menar att identiteten i det posttraditionella samhället alltmer grundar sig i individens livsstil men att det inte helt går att bortse från bakgrundsfaktorer som klass och kön. Mot denna grund ser analysmodellens kategorier ut som följer:

Livsstil

Förhållande till alternativa livsmöjligheter

Kön

Klass och politik

Estetiska omdömen

Det självbiografiska projektet

Det empiriska materialet utgörs av sammanlagt 14 recensioner ur dagspressen, där 7 stycken publicerades i samband med utgivningen av *Jack* 1976 och 7 stycken publicerades vid utgivningen av *Allt* 2006. Resultatet presenteras i analyskapitlet där

analysmodellens olika kategorier fungerar som underrubriker. I diskussionskapitlet anknyter jag analysens resultat till tidigare forskning och till studiens teoretiska perspektiv. De tre underfrågorna presenteras var för sig och får tillsammans utgöra svar på den övergripande frågeställningen. I samband med den första frågan diskuterar jag de olika livsstilmönster som går att utläsa i recensionerna och hur de skiljer sig åt mellan romanerna. Livsstilen som framträder i *Jack* grundar sig tydligt på politiska värderingar och den som tolkas ur *Allt* kretsar kring ett litterärt huvudtema.

Den andra frågan visar att bakgrundsfaktorer fått en starkt minskad betydelse och jag anknyter detta till Giddens resonemang om livsstilens dominans i det posttraditionella samhället. Resonemanget behandlar bland annat könsaspekten som bakgrundsfaktor där jag i texterna utläser en möjlighet för huvudpersonen i *Allt* att låta den bli ett reflexivt val i identitetsprocessen. Samma tendens framgår i samband med klassbegreppet, medan det i *Jack* fungerar som en fastslagen bakgrundsfaktor.

Under den tredje frågeställningen diskuterar jag det självbiografiska projektet och hur det framställs i de kritiska texterna. En slutsats är att båda huvudpersonerna tolkas i termer av estetisering av vardagslivet. Lowdens identitet beskrivs dock i högre grad konstruerad genom den mångfald av förmedlade informationer som Giddens beskriver. Lundells identitetsprocess tolkas i relation till hans livsbana, där oviljan till strategisk livsplanering problematiseras.

Sammanfattningsvis beskriver mottagandet av *Jack* en generation som starkt påverkas av det politiska klimatet och vars livsstilmönster utgörs av negativa praktiker. Generationsidentiteten i *Allt* definieras i första hand med hjälp av kulturella referenser och betraktas influerad av globaliseringens ökade mångfald av information. Jämförelsen visar på en ökad medvetenhet om individens förmåga att reflexivt konstruera sin identitet.

8 Litteraturförteckning

Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus Förlag.

Bergström, Lennart & Boréus, Kristina (2005) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. 2. uppl. Lund : Studentlitteratur.

Bjereld, Ulf & Demker, Marie (2005). *I vattumannens tid?: En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse idag*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg bokförlag.

Damberg, Jenny (2006). På jakt efter allvaret. *Svenska Dagbladet* 2006-06-30.
http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_373216.svd [2007-10-11]

Domellöf, Gunilla (2001). *Mätt med främmande mått: Idéanalys av kvinnliga författares samtidsmottagande och romaner 1930-1935*. Hedemora: Gidlunds förlag.

Engdahl, Horace (2006). Högkultur som subkultur? *Sydsvenska Dagbladet* 2006-04-02.
<http://sydsvenskan.se/kultur/article150950.ece> [2006-04-02]

Esaiasson, Peter, Mikael Giljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2003). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Forser, Thomas (2002). *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik*. Gråbo: Anthropos.

Foucault, Michel (1971). *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposium.

Fredholm, Arne (1983). Krav och argument vid värdering av litteratur. Ingår i Hansson, Gunnar (red). *Litteraturen som kommunikation*. Linköping: Universitetet i Linköping.

Furuland, Lars (1997). Litteratur och samhälle: Om litteratursociologin och dess forskningsfält. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red). *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Giddens, Anthony (1991). *Modernitet och självidentitet*. Göteborg: Daidalos.

Giddens, Anthony (1990). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.

Gilje, Nils & Grimen, Harald (1996). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Haggård, Anna & Rydh, Linda (2006). *Samtiden och framtiden: En studie av mottagandet av två svenska dystopiska romaner och deras samtidsförankring*. Borås: Högskolan i Borås.

Hansson, Gunnar (1975). *Litteraturen och mottagarna*. Lund: Liber Läromedel.

Hellman, Bo-Eric & Lassus, Andreas (2004). *The beat generation: En diskursanalys av identitetskonstruktionen bakom begreppet beatnik i sex amerikanska tidskrifter 1957-1961*. Borås: Högskolan i Borås.

Johansson, Thomas (2007). Anthony Giddens och det senmoderna. Ingår i Månson, Per (red). *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Johansson, Thomas (1996). *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur.

Jonsson, André (2001). Om mediekonsumtion och kulturell identitet. Ingår i Sernhede, Ove & Johansson, Thomas (red). *Identitetens omvandlingar*. Göteborg: Daidalos.

Kinnvall, Catarina, (2003). Identitetsstudier – en översikt. Ingår i Petersson, Bo & Robertsson, Alexa (red). *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.

Lowden, Martina (2006). *Allt*. Stockholm: Modernista.

Lundell, Ulf (1976). *Jack*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Petersson, Stefan (2004). *Pär Lagerkvist, tidningarna och kritiken: Mottagandet av Bödeln och Dvärgen i svensk dagspress*. Borås: Högskolan i Borås.

Reimer, Bo (1993). Inte som andra: Ungdom och livsstil i det moderna . Ingår i: Fornäs, Bøethius, Ganetz, Reimer. *Unga Stilar och uttrycksformer*. Stockholm/Stehag: Symposium.

Rydén, Per (1987). *Domedagar: Svensk litteraturkritik efter 1880*. Lund: Press & litteratur.

Sandström, Daniel (2006). Högkultur blev hipp subkultur. *Sydsvenska Dagbladet* 2006-12-30.

<http://sydsvenskan.se/kultur/article206814.ece> [2007-01-08]

Sernhede, Ove (1996). *Ungdomskulturen och de andra*. Göteborg: Daidalos.

Strömberg, Ragnar (1977). En riddare i nöden. *Bonniers Litterära Magasin*, årg. 46, nr 6, s. 367.

Svedjedal, Johan (1997). Det litteratursociologiska perspektivet: Om en forskningstradition och dess grundantaganden. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red). *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Yrliid, Rolf (1973). *Litteraturrecensionens anatomi: Dagskritikens utformning och dagskritikens värdekriterier vid bedömningen av Pär Lagerkvist*. Lund: Litteratur, teater, film.

Ziehe, Thomas (1993). *Kulturanalyser: Ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Symposium.

Förteckning över det empiriska materialet

Jack

Andersson, Gunnar, -70-talets roman? –Nej, men en viktig bit av tio års utveckling // *Aftonbladet* 1976-04-10

Borggård, Anders, På drift med Jack. // *Östgöta Correspondenten* 1976-04-22

Eklundh, Bernt, Samlade tomheter från hippieland. // *Göteborgs-posten* 1976-04-05

Franzén, Lars-Olof, Ulf Lundell debuterar med Jack – Sjuttioalets generationsroman. // *Dagens Nyheter* 1976-04-05

Hammarström, Tommy, Så gick det för oss från 60-talet. // *Expressen* 1976-04-07

Lundgren, Caj, Debutant som vågar spela. // *Svenska Dagbladet* 1976-04-05

Ringblom, Anders, Svensk i Stockholm och i Sunne. // *Sydsvenska Dagbladet* 1976-04-23

Allt

Berg, Aase, Dockumentalt. // *Expressen* 2006-12-08

Claeson, Astrid, Lysande om allt och ingenting. // *Upsala Nya tidning* 2007-03-23

Hallgren, Hanna, Står du ut med Allt? // *Aftonbladet* 2006-12-08

Johansson, Eva, Sprängbegåvad debut av en ung ordnörd. // *Svenska Dagbladet* 2006-12-22

Kolmisoppi, Mats, Allt. // *Helsingborgs Dagblad* 2006-12-08

Ström, Eva, Med orden som leksaker. // *Sydsvenska Dagbladet* 2006-12-14

Thente, Jonas, Ska alla med? Debutanten Martina Lowden är svindlande von oben. // *Dagens Nyheter* 2006-12-08